

MAT Á UMHVERFISÁHRIFUM
**NIÐURSTÖÐUR ANNARRAR ATHUGUNAR
 OG**
**ÚRSKURÐUR SKIPULAGSSTJÓRA RÍKISINS
 UM FYRIRHUGAÐAR FRAMKVÆMDIR Á
 HVERAVÖLLUM**

1. INNGANGUR

Skipulagsstjóri ríkisins hefur fengið til annarrar athugunar, samkvæmt lögum nr. 63/1993 um mat á umhverfisáhrifum, fyrirhugaðar framkvæmdir á Hveravöllum samkvæmt framlagðri tillögu að deiliskipulagi.

Framkvæmdaraðili: Svínavatnshreppur og Torfalækjarhreppur í A- Húnavatnssýslu.

Framkvæmd kynnt í matsskýrslu: Bygging allt að 640 m² ferðamannamiðstöðvar, að hálfu innan friðlýsta svæðisins en að mestu í hvarfi frá aðalhverasvæðinu á Hveravöllum, ásamt nýjum aðkomuvegi, bílastæði og tjaldsvæði. Einnig er fyrirhugað að girða af hluta friðlýsta svæðisins, leggja um það göngustíga og græða upp svæði innan girðingarinnar. Gert er ráð fyrir hitaveitu, neysluvatnsveitu og fráveitu. Einnig er fyrirhugað að reisa rafstöð (að hámarki 10 m²) og birgðageymslu fyrir bensín og olíur. Gert er ráð fyrir að fjarlægja eftirfarandi mannvirki af svæðinu: Nýrri skála Ferðafélags Íslands ásamt salernisaðstöðu, aðstöðu Sauðfjárveikivarna og núverandi aðkomuveg og bílastæði. Einnig verða tyrft dæluhús og uppræktaður garður yfir kaldavatnslögn að veðurathugunarstöðinni fjarlægð.

Þau mannvirki sem standa þá eftir af núverandi mannvirkjum á Hveravöllum eru steinhlaðið sæluhús (reist 1922), eldri skáli Ferðafélags Íslands (reistur 1938) og veðurathugunarstöð Veðurstofu Íslands (reist 1965). Gert er ráð fyrir að hús Veðurstofunnar verði fært á gildistíma Aðalskipulags Svínavatnshrepps að höfðu nánú samráði við Veðurstofuna.

Markmið framkvæmda samkvæmt matsskýrslu: Að vernda náttúru Hveravalla og gera staðinn þannig úr garði að heimsóknir gesta valdi eins lítilli röskun á umhverfi og kostur er.

Önnur athugun: Þann 24. júní 1997 tilkynnti Nýja teiknistofan hf. framkvæmdina til annarrar athugunar skipulagsstjóra ríkisins, sbr. úrskurð skipulagsstjóra ríkisins að lokinni frumathugun frá 7. mars 1996. Önnur athugun skipulagsstjóra ríkisins hófst þann 27. maí 1997. Framkvæmdin var auglýst þann 2. júlí 1997 í Lögbirtingablaðinu, Morgunblaðinu og Glugganum, Blönduósi. Matsskýrsla, ásamt tillögu að deiliskipulagi Hveravalla, lá frammi til kynningar frá 2. júlí til 6. ágúst 1997 hjá oddvitum Svínavatnshrepps og Torfalækjarhrepps, í Þjóðarbókhöðunni og hjá Skipulagi ríkisins, Reykjavík. Framkvæmdin var kynnt á opnu húsi á Grand Hótel Reykjavík þann 7. júlí 1997.

Fimm athugasemdir bárust á kynningartíma. Leitað var umsagna hreppsnefnda Svínavatnshrepps og Torfalækjarhrepps, Náttúruverndar ríkisins, Ferðafélags Íslands, Ferðamálaráðs, Hollustuverndar ríkisins, Náttúrufræðistofnunar Íslands og Veðurstofu Íslands. Auk þess var framkvæmdin kynnt Landgræðslu ríkisins, Sauðfjárveikivörnum og Þjóðminjasafni Íslands.

Gögn lögð fram við aðra athugun:

Matsskýrsla: Deiliskipulag Hveravalla 1997, frekara mat á umhverfisáhrifum. Svínavatns- og Torfalækjarhreppur, Nýja Teiknistofan, Verkfræðistofan Fjölhönnun, Orkustofnun jarðhitadeild og Rannsóknastofnun landbúnaðarins, maí 1997.

Svör framkvæmdaraðila við umsögnum og athugasemdum, dags. 15. ágúst 1997.

2. UMSAGNIR

Leitað var umsagnar **sveitarstjórnar Svínavatnshrepps** með bréfi dags. 27. júní 1997 og barst umsögn Jóhanns Guðmundssonar oddvita með bréfi dags. 23. júlí 1997. Þar segir:

„Fyrir hönd hreppsnefndar Svínavatnshrepps hef ég yfirfarið deiliskipulag og mat á umhverfisáhrifum fyrirhugaðra framkvæmda - aðra athugun - vegna Hveravalla. Skýrslur þessar tel ég markvisst og vel unnar og tel að matsskýrslan geri á skýran hátt grein fyrir umhverfisáhrifum og bendi á nægjanlegan hátt á mótvægisáðgerðir.“

Leitað var umsagnar **sveitarstjórnar Torfalækjarhrepps** með bréfi dags. 27. júní 1997 og barst umsögn með bréfi dags. 25. júlí 1997. Þar segir:

„Útdráttur úr gjörðabók Torfalækjarhrepps 23/7 1997. Fyrir lá deiliskipulag ásamt umhverfismati á Hveravöllum sem var nýlega lagt fram.

Hreppsnefndarmenn höfðu kynnt sér niðurstöður þess og ræddu málið nokkuð og komust að samhljóða niðurstöðu um að deiliskipulagið og umhverfismatið væri vel unnið og skýrt fram sett.

Hreppsnefndin er sammála deiliskipulaginu og umhverfismatinu og leggur áherslu á að það verði staðfest.

Samþykkt með 4 samhljóða atkvæðum.“

Leitað var umsagnar **Náttúruverndar ríkisins** með bréfi dags. 27. júní 1997 og barst umsögn með bréfi dags. 25. júlí 1997. Þar segir m.a:

„Framlagt deiliskipulag styðst að mestu leyti við staðfest aðalskipulag fyrir Svínavatnshrepp og er nær óbreytt frá því deiliskipulagi sem auglýst var 29. desember 1995. Náttúruvernd ríkisins vísar til umsagnar Náttúruverndarráðs um aðalskipulagið, dags. 15. janúar 1993, og til umsagnar Náttúruverndarráðs um deiliskipulag og frummat á umhverfisáhrifum fyrirhugaðra framkvæmda á Hveravöllum, dags. 26. janúar 1996.

Náttúruvernd ríkisins telur að bygging þjónustumiðstöðvar af því umfangi sem hér um ræðir samrýmist ekki þeirri stefnu að gisting, matsala og þjónusta vegna vélknúinna farartækja verði fyrst og fremst í jaðri hálandisins og að

Hveravellir verði einungis áningarstaður þar sem lágmarkshjónusta verði til staðar. Náttúruvernd ríkisins útrekar ofangreindar umsagnir Náttúruverndarráðs.

Stofnunin gerir eftirfarandi athugasemdir við framlagt mat á umhverfisáhrifum og deiliskipulag:

Þjónustumiðstöð

Náttúruvernd ríkisins telur til bóta að fækka húsum á friðlýsta svæðinu og að þjónusta við ferðamenn færist að mestu út fyrir það. Stofnunin vekur þó athygli á því að frá fyrri tillögu að deiliskipulagi hefur sú breyting orðið á að þjónustumiðstöðin færist lengra inn í friðlýsta svæðið og leggur Náttúruvernd ríkisins mikla áherslu á að haft verði fullt samráð við stofnunina við frekari hönnun og útfærslu á útliti byggingarinnar. Í auglýsingu nr. 217/1975 um friðlýsingu Hveravalla segir m.a. í 2. gr.: „Mannvirkjagerð öll og jarðrask er háð heimild Náttúruverndarráðs” (nú Náttúruverndar ríkisins).

Námur og efnistaka

Ekki er gerð athugasemd við fyrirhugaða efnistöku á þessu stigi málsins. Þó er ítrekaður sá fyrirvari að staðsetning, vinnsla og frágangur verði í fullu samráði við Náttúruvernd ríkisins. Fram kemur að Vegagerðin á Saudárkróki vinnur að gerð frummatsskýrslu á umhverfisáhrifum vegna efnistöku malarlitlaga.

Göngustígar

Náttúruvernd ríkisins bendir á að öll stígagerð innan hins friðaða svæðis við Hveravelli er háð samþykki stofnunarinnar. Ekki er gerð athugasemd við heildarhugmyndir um stígagerð eins og þeim er lýst í matsskýrslunni en Náttúruvernd ríkisins setur það skilyrði að nákvæm lega, hönnun og framkvæmd verði í fullu samráði við stofnunina.

Tjaldsvæði og girðing

Skipulag tjaldsvæða hefur breyst frá framlagningu frummats. Að mati Náttúruverndar ríkisins er nýrra skipulagið mun heppilegra og skapar betri tengsl við aðstöðu í þjónustumiðstöð. Um uppgræðslu á tjaldsvæði er sérstaklega fjallað síðar í umsögn þessari.

Náttúruvernd ríkisins bendir á að í greinargerð um gróðurathuganir er bent á hugsanleg áhrif girðingar á rof landsins þar fyrir utan. Aukin beit og traðk myndi skarpa línu milli hins afgirta svæðis og opins afréttar. Náttúruvernd ríkisins telur rétt að hugað verði sérstaklega að þessum þætti. Leggur stofnunin til að girðingarframkvæmdir verði í samráði við Náttúruvernd ríkisins og að kannaðir verði m.a. eftirtaldar aðferðir.

i) Girðingin verði opnuð ákveðinn tíma sumars til jöfnunar á beit.

ii) Uppsetningu girðingar verði seinkað á vorin eða niðurtöku hennar flýtt á haustin. Opnað verði þannig fyrir beit í því augnamiði að það dragi úr ofangreindum áhrifum girðingarinnar.

iii) Staðsetningu girðingar verði breytt milli ára.

Sameiginleg hitaveita

Náttúruvernd ríkisins telur að sameiginleg hitaveita með varmaskiptum verði mjög til bóta frá því fyrirkomulagi sem nú er á svæðinu. Tryggja verður, m.a. með vöktun, að áhrif hennar á hverasvæðið verði ekki neikvæð.

Náttúruvernd ríkisins gerir ekki athugasemdir við fyrirhugaða staðsetningu og hönnun varmaskiptaþróar.

Kalt neysluvatn

Náttúruvernd ríkisins gerir ekki athugasemdir við fyrirhugaða öflun á köldu neysluvatni eins og henni er lýst í matsskýrslu og telur brýnt að tryggt verði að gott neysluvatn fái á svæðinu.

Raforka

Lögð er áhersla á að rafstöð verði eins hljóðlát og mögulegt er. Náttúruvernd ríkisins óskar eftir því að samráð verði haft við stofnunina um nánari staðsetningu, stærð og gerð rafstöðvarinnar.

Fráveita

...

Ekki liggja fyrir upplýsingar um grunnvatnsstreymi á því svæði þar sem fyrirhugað er að leggja rotþró og siturlögn. Slík könnun er að mati Náttúruverndar ríkisins forsenda fyrir staðsetningu þeirra í nágrenni tjaldsvæðis og viðkvæms gróðurlendis. Tryggja verður að streymi grunnvatns verði ekki frá siturlögn og beint að tjaldsvæðinu.

Birgðageymsla fyrir olíur og bensín

Gert er ráð fyrir því að sett verði upp vetrarsala á bensíni við þjónustuhúsið og neyðarsala á bensíni verði á sumrin. Byggt verði skýli með bensíndælum við plan þjónustuhússins.

Í matsskýrslunni segir m.a. á bls. 12:

„Allur frágangur olúgeyma og aðstöðu verður í samræmi við mengunarvarnarreglugerð og reglugerð nr. 35/1994 um olústöðvar á landi.“

Náttúruvernd ríkisins gerir þá sjálfsögðu kröfu að gætt verði ítrustu aðgátar í meðhöndlun og geymslu eldsneytis. Svæðið verði skilgreint sem flokkur Ia, sbr. 6. gr. reglugerðar nr. 35/1994, og að frágangur olúgeyma verði í samræmi við þann flokk, sbr. og 22. gr. sömu reglugerðar. Náttúra Hveravalla er sérlega viðkvæm og því verður að vera tryggt að olía leki ekki út í jarðveg og vatnakerfi.

Verði af uppsetningu bensíndælu verður að tryggja að eingöngu sé um að ræða neyðarsölu á bensíni, m.a. með stærð bensíntanks. Náttúruvernd ríkisins krefst þess að allur frágangur á olúgeymslu og aðstöðu verði í samráði við stofnunina.

Fyrirhuguð þjónusta á Hveravöllum

Náttúruvernd ríkisins ítrekar þá skoðun sína að ekki verði um að ræða matsölu eða veitingasölu í þjónustumiðstöðinni. Eingöngu verði veitt lágmarksþjónusta á áningarstað yfir hálendið.

Bent er á að ekki hefur enn verið gengið frá formlegum reglum og skipulagi um umferð vélknúinna ökutækja á snjó og því óeðlilegt að þjónusta sé miðuð við þá umferð.

Uppgræðsla

Matsskýrslu fylgir ítarleg gróðurfarsúttekt og tillögur að uppgræðslu. Náttúruvernd ríkisins gerir ekki athugasemdir við fyrirhugaðar framkvæmdir eins og þeim er lýst. Stofnunin vill þó ítreka að við myndun grasvíðis- og stinnastararmóa verði ekki fluttar að þökur úr byggð heldur verði leitað að íbætiefni á staðnum. Náttúruvernd ríkisins óskar eftir því að ekki verði ráðist í neinar uppgræðsluáðgerðir innan eða í námunda við hið friðlýsta svæði án fulls samráðs við stofnunina.

Dýralíf

Engin úttekt hefur farið fram á dýralífi á svæðinu og hæpið að matsskýrslan uppfylli skilyrði um mat á umhverfisáhrifum hvað varðar lífríki, sbr. 5. gr. reglugerðar um mat á umhverfisáhrifum. Brýnt er að gerð verði úttekt á dýralífi áður en framkvæmdir hefjast. Þar má sérstaklega nefna örverur í hverum, s.s. þeim sem fyrirhugað er að nýta til varmaöflunar, og smádýrafánu svæðisins.

Náttúruvernd ríkisins setur eftirfarandi skilyrði fyrir framkvæmdum verði þær samþykktar af skipulagsstjóra ríkisins:

1. Haft verði fullt samráð við Náttúruvernd ríkisins um hönnun og nákvæma staðsetningu þjónustumiðstöðvar og annarra mannvirkja. Ekki verði hafist handa um framkvæmdir nema með samþykki og leyfi Náttúruverndar ríkisins.
2. Haft verði samráð við Náttúruvernd ríkisins varðandi litaval á mannvirkjum á svæðinu.
3. Uppgræðslutilraunir verði ekki hafnar nema með samþykki og leyfi Náttúruverndar ríkisins.
4. Vélknúin ökutæki verði ekki notuð við uppsetningu rafmagnsgirðingar og að þess verði gætt að raska ekki hraunum á svæðinu.
5. Gerð verði úttekt á dýralífi á svæðinu, þ.m.t. örverum í hverum.
6. Hafist verði þegar handa við framkvæmd vöktunar á svæðinu svo upphafsgildi svæðisins séu vel þekkt áður en til framkvæmda kemur.
7. Staðsetning, umfang, vinnsla og frágangur efnistökuastaða verði í fullu samráði við Náttúruvernd ríkisins.

Minnt er á að Hveravellir á Kili og næsta nágrenni eru friðlýst náttúruvætti, sbr. auglýsingu nr. 217/1975 og er mannvirkjagerð öll og jarðrask á svæðinu háð leyfi Náttúruverndar ríkisins.“

Leitað var umsagnar **Ferðafélags Íslands** með bréfi dags. 27. júní og barst umsögn með bréfi dags. 1. ágúst 1997. Þar segir m.a:

„Eignaréttur yfir Hveravöllum.

Ferðafélagið vill fyrst taka það fram að það hefur véfengt bæði eignarrétt og yfirráðarétt Svínavatnshrepps yfir Hveravallasvæðinu. Með dómi Hæstaréttar frá því í vor hefur eignarrétti Svínavatns- og Torfulækjarhreppa á Auðkúluheiði endanlega verið hafnað. Ferðafélagið bendir á að samkvæmt skipulags- og byggingalögum er alls ekki hægt að veita byggingaleyfi nema ljóst sé hvernig eignarhaldi á svæðinu sé háttað. Á þessa staðreynd er bent á í úrskurði skipulagsstjóra dags. 11. mars 1996 á bls. 31 varðandi Hveravelli, deiliskipulag og mat á umhverfisáhrifum.

Skipulag breytir ekki eldra fyrirkomulagi.

Ferðafélagið sendi inn stjórnslukæru til ógildingar á aðalskipulagi. Í úrskurði ráðuneytis var ekki tekið undir kröfu Ferðafélagsins um ógildingu, en samt sem áður tekið undir ýmis sjónarmið félagsins t. d. hvað varðar það að kærandi fái leyfi til að halda aðstöðu sinni um einhvern tíma. Ferðafélagið var ósátt við þennan úrskurð og var borin fram kvörtun til umboðsmanns Alþingis hvað hana varðar. Niðurstaða umboðsmannsins lá fyrir með bréfi dagsettu 20. desember 1996. Telur hann ekki tilefni til að fjalla sérstaklega um úrskurðinn en mikilvægt í þessu sambandi er sú fullyrðing umboðsmannsins í álitsgerð hans, þar sem segir orðrétt “aðalskipulag haggar ekki eitt sér við mannvirkjum eða hagnýtingu lands, sem fyrir er við gerð skipulags, enda þótt fari í bága við skipulagið”. Það er því ekki hægt að láta fjarlægja mannvirki með skipulagi, hvort sem það heitir aðal- eða deiliskipulag eins og Svínavatnshreppur leggur til varðandi aðstöðu Ferðafélags Íslands á Hveravöllum. Það má benda á að Náttúruverndarráð (nú Náttúruvernd ríkisins) hefur ekki afturkallað leyfi það sem Ferðafélagið fékk fyrir byggingu hússins og færslu inn á friðaða svæðið.

Frávik frá aðalskipulagi.

Deiliskipulagið vísar einnig það langt frá aðalskipulaginu að það eitt sér ætti að koma í veg fyrir samþykki þess og aðalskipulag ber því að auglýsa á ný. Ferðafélag Íslands leggur sérstaka áherslu á þá staðreynd að skv. 21. gr. skipulagslaga nr. 73/1997 er heimilt að gera óverulegar breytingar í deiliskipulagi frá staðfestu aðalskipulagi, án undangenginnar kynningar og auglýsinga skv. 17.-18. gr. skipulagslaga.

Sú breyting á deiliskipulagi Hveravalla frá staðfestu aðalskipulagi að færa þjónustumiðstöðina til um nokkur hundruð metra ásamt tilheyrandi mannvirkjum og staðsetja hana nú skv. deiliskipulaginu inn á hið friðaða svæði Hveravalla og um leið miklu nær hverasvæðinu, getur aldrei talist minni háttar breyting frá aðalskipulagi, þannig að ekki sé laganauðsyn að beita 17.-18. gr. skipulagslaga.

...

Svæðisskipulag miðhálandisins.

Um þessar mundir liggur fyrir tillaga að svæðisskipulagi miðhálandis Íslands og telur Ferðafélagið að ekki sé tímabært að leggja fram deiliskipulag fyrir Hveravelli meðan niðurstaða þess skipulags liggur ekki fyrir. Er eðlilegt að skipulagsmál hálandisins verði afgreidd sem heild.

...

Frekara mat á umhverfisáhrifum framkvæmda.

Við fyrri auglýsingu deiliskipulags gerði Ferðafélag Ísland mjög ítarlegar athugasemdir við frumumhverfismat deiliskipulagsins og hefur að mörgu leyti verið tekið tillit til þeirra athugasemda svo ekki er ætlunin að ítreka það sem þar stóð, en eingöngu leiðréttu nokkuð af rangfærslum og dylgjum sem þar koma fram ekki síður en í deiliskipulagsskýrslunni. Á bls. 16 er gert lítið úr þjónustu við daggesti og talað um vatnssalerni og vask, en þeir sannarlega fleiri en einn. Bæði sú fullyrðing og sú rangfærsla að skálavörður selji bensín úr bensíndælum á Veðurstofuhæð bendir til að skipulagshöfundar hafi lítið kynnt sér það sem fram fer á svæðinu. Bensínsala er á vegum Veðurstofu Íslands og selt af veðurathugunarfólki. Á bls. 18 er vitnað enn einu sinni í Heilbrigðiseftirlit Norðurlands varðandi takmörkun á gistirými og reglugerð sem búið er að fella nýlega úr gildi. Á bls. 22 eru tilvitnanir og fullyrðingar sem ekki standast og bent er á hér að ofan, m. a. hefur gólf í nýja skála verið alveg endurnýjað og rotþróin er langt frá því að vera of lítil. Dregið er í efa að á aðeins fjórum dögum 14.-18. ágúst skuli vera hægt að meta áhrif fyrirhugaðra framkvæmda á vegum Svínavatns- og Toruflækjarhrepps á gróður eins og fullyrt er á bls. 2 í kaflanum um gróðurathuganir. Ferðafélagið vill hér að lokum benda á að besta friðun svæðisins bæði gagnvart gróðri og hverahrúðri er að hætt verði að reka fé á svæðið, sem eflaust kemur til í náinni framtíð.

Framsetning deiliskipulagsins er um margt ómálefnaleg og um sumt ómerkileg, sem lýsir sér í því að málinu er stillt upp þannig: Annars vegar F. Í. með óhrjálegrum húsum og slæma umgengni og tilheyrandi gróðurskemmdum. Hins vegar komi þjónustumiðstöð sem leiði til þess að umgengni muni batna og staðnum verði bjargað frá áníðslu og eyðileggingu. Þetta er alrangt, því að sjálfsögðu er hægt að lagfæra umhverfi og stuðla að enn betri umgengni án þess að þurfi að reisa yfir 600 fm. „hótel“.

Að lokum skal mótmælt því sem forsvarsmenn Svínavatnshrepps hafa notað til að réttlæta þetta deiliskipulag og fullyrt er á lokasíðu deiliskipulagsins að ástand Hveravalla sé að nálgast hættumörk. Ferðafélag Íslands telur staðinn líta vel út þó ýmislegt megi laga og bæta eins og stöðugt er unnið að af hálfu félagsins, en innan þess er margt féлага er sýnt hafa Hveravöllum sérstakan áhuga og sinnt uppbyggingu staðarins með óeigingjarnri sjálfböðavinnu um árabíl.

Ferðafélag Íslands leggur það til við skipulagsstjóra ríkisins að deiliskipulagi þessu verði hafnað. Deiliskipulagið er lítið breytt frá því sem auglýst var fyrst, en umhverfismat er nokkuð betra en var þó á því séu nokkrir ágallar. Það skal þó ítrekað að deiliskipulagið er í mótsögn við þær hugmyndir sem menn hafa um þá starfsemi sem fram á að fara á hálandinu. Þess er og krafist sem að ofan

segir að sökum þess hve deiliskipulagið sýni mikil frávik frá aðalskipulagi beri að auglýsa aðalskipulag á ný.“

Leitað var umsagnar **Hollustuverndar ríkisins** með bréfi dags. 27. júní og barst umsögn með bréfi dags. 24. júlí 1997. Þar segir:

„Á grundvelli skýrslunnar telur Hollustuvernd ríkisins líklegt að framkvæmdin sé þess eðlis að umhverfinu eigi ekki að stafa hætta af loftmengun, vatnsmengun, hávaðamengun eða mengun frá úrgangi vegna hennar ef gætt er ákvæða mengunarvarnareglugerðar nr. 48/1994 ásamt síðari breytingum.

Á framkvæmdatíma má búast við verulegri hávaða- og loftmengun frá vinnuvélum, auk þess sé talsverð hætta á vatnsmengun. Gæta þarf vel að skipulagi framkvæmda og öllum frágangi við þær.

Þeim athugasemdum sem Hollustuvernd ríkisins gerði við frummatsskýrslu og tengjast mengunarhættu hefur flestum verið svarað.

Vegna langtímasjónarmiða er þó rétt að taka fram að með fleiri skipulögðum svæðum og auknu aðgengi að svæðunum eru líkur á að umferð á Hveravöllum muni aukast enn frekar en gert er ráð fyrir með tilheyrandi hættu á náttúruspjöllum og mengun. Þetta er nauðsynlegt að taka fullt tillit til við alla skipulagsvinnu á hálendinu.“

Leitað var umsagnar **Náttúrufræðistofnunar Íslands** með bréfi dags. 7. júlí 1997 og barst umsögn með bréfi dags. 13. ágúst 1997. Þar segir:

„Inngangur

Ljóst er að með framkvæmdum við þjónustumiðstöð, bílastæði, tjaldstæði, göngustíga og annað sem tengist framkvæmdum verður óhjákvæmilega raskað nokkru landi. Aðalatriði eru þó hér einkum tvö; (1) hvort framkvæmdirnar komi til með að raska eða eyðileggja óbætanlegar náttúruminjar og (2) hvort aukinn ferðamannastraumur í kjölfar framkvæmda komi til með að hafa ósættanleg áhrif á náttúru Hveravalla og nálæggra svæða. Leitast verður við að svara þessum spurningum. Tekið skal fram að náttúra Hveravalla er nú þegar undir talsverðum áhrifum af mannavöldum, svo sem vegna umferðar ferðafólks, búfjárbættis, varmanáms og framkvæmda af ýmsu tagi (bygginga, bílastæða).

Jarðfræði

Hverasvæðið hefur verið rannsakað mjög ítarlega af jarðfræðingum Orkustofnunar. Hverasvæðið er stærra en áður hafði verið talið og ítarleg skráning hefur farið fram á hverunum sem er mikilvægt vegna samanburðar við seinni tíma rannsóknir.

Fram kemur í skýrslunni að ekki verði hróflað frekar við hverasvæðinu að öðru leyti en því að lagt er til að einn hver, Nýihver, verði nýttur til hitaveitu í framtíðinni. Það skapar svigrúm til að færa Bóluhver aftur til fyrra horfs. Hann hefur verið nýttur til hitaveitu hingað til og er talinn sérstæðari og fallegri en Nýihver.

Það er óheppilegt að jarðlög umhverfis Hveravelli hafi ekki verið kortlögð nákvæmlega því ekki er gerð viðhlítandi grein fyrir umhverfi hverasvæðisins í jarðfræðiskýrslunni. Þó er vitað að þar er aðallega um að ræða laus jarðlög

(jökulruðning). Umhverfisspjöll á jarðmyndunum verða hverfandi lítil þegar til langs tíma er litið. Þar sem um laus jarðlög er að ræða ætti að vera auðvelt að ganga þannig frá að ekki sjáist verksummerki framkvæmda. Breytingar á hitaveitu og allur frágangur eru til bóta hvað hverasvæðið í heild varðar og áhrif vatnstöku álitin minni en nú er.

Hveravellir er eitt frægasta hverasvæði landsins. Hverir eru þar margvíslegir og sumir eru meðal fallegustu hvera landsins þótt þeir séu litlir. Einnig eru þar miklar og fallegar kísilútfellingar, enda var svæðið friðlýst þegar árið 1960.

Ekki hefur verið gerð nein úttekt á hvaða steintegundir eru í hverahrúðrinu auk ópals, en ekki er líklegt að þar séu um að ræða aðrar tegundir en þær sem eru algengar á öðrum hverasvæðum.

Hverasvæðið er meðal þeirra 3 til 4 héraðslands hverasvæða sem mest eru skoðuð af ferðamönnum. Það er því nauðsynlegt að svæðið verði varðveitt. Banna ætti að gengið sé beint á hverahrúðrinu nokkurs staðar. Tekið er undir þá tillögu að dregið verði úr þeirri röskun sem þegar er orðin vegna hitaveituf framkvæmda fyrir sæluhús, sundlaug og aðra bústaði, þannig að aðeins einn hver verði nýttur framvegis til sameiginlegrar hitaveitu. Eins og lagt er til í skýrslu Orkustofnunar ættu jarðborarnir alls ekki að koma til álita í eða við hverasvæðið vegna þeirra áhrifa sem slíkar boranir gætu haft á vatnsrennsli hveranna.

Gróður

Mjög ítarleg og góð grein hefur verið gerð fyrir háplöntu- og mosategundum svo og gróðursamfélögum á Hveravöllum. Alls fundust 118 háplöntutegundir, sem er um fjórðungur af íslensku flórinni, og 49 tegundir mosa, eða um tíundi hluti tegunda í landinu. Fléttur, sveppir eða þörungar voru ekki kannaðir, en æskilegt hefði verið að grunnþekking lægi einnig fyrir um þessa lífveruhópa.

Mikilvæg gróðursamfélög er einkum að finna í tengslum við jarðhitasvæðið. Áætlað er að leggja nýja göngustíga um svæðið sem munu væntanlega dreifa álagi af ferðamönnum svo vernd gróðurs ætti að vera nokkuð trygg. Það svæði sem nú er í mestri hættu er svæðið við lækinn neðan við gamla skála Ferðafélags Íslands og er leirlækjarbakkinn rétt neðan baðlaugar sérlega viðkvæmur. Nýja gönguleiðin niður lækjarbakkann er líklega vandasöm og þarf að gæta þess að hún valdi sem minnstu raski á gróðri og að stígurinn skerði gróna landið sem minnst. Með byggingu nýja þjónustuhússins færast aðalátroðningur ferðamanna frá læknum sem er mjög til bóta. Einnig þarf að varast miklar breytingar á vatnsrennsli eða hita í læknum. Fyrirhugaðar framkvæmdir hafa nokkuð örugglega í för með sér einhverjar breytingar á þessum þáttum en þær verða væntanlega ekki það miklar að til skaða verði.

Af þeim framkvæmdum sem fyrirhugaðar eru mun friðun svæðisins, uppgræðsla og lagning göngustíga sennilega hafa mest áhrif á gróður. Þegar til lengri tíma er litið mun friðunin líklega skipta þar sköpum. Hún mun valda því að gróður mun þróast í átt til fyrra horfs og sama er að segja um bættu stýringu umferðar um göngustíga.

Töluvert land fer undir byggingar, göngustíga og uppgræðslu. Áhersla er lögð á að framkvæmdum og uppgræðslu verði hagað í samræmi við þær áætlanir

sem fram koma í matsskýrslunni. Náttúrufræðistofnun telur að fyrirhuguð færsla á byggingum og tjaldsvæði fjær Hverabungu verði mjög til bóta fyrir gróðurfar á svæðinu verði þær útfærðar á þann hátt sem ráð er fyrir gert í matsskýrslu. Gerð nýrra göngustíga miða að því að draga úr álagi á hverasvæðinu sem er eftirsóttasti hluti svæðisins, bæði frá náttúrufræðilegu sjónarmiði og af ferðamönnum. Talsverð uppgræðsla er fyrirhuguð á svæðinu og eru tillögur um uppgræðsluadferðir kynntar í matsskýrslu. Náttúrufræðistofnun telur þessar tillögur vandaðar og leggur til að þeim verði fylgt. Stofnunin leggur ríka áherslu á að til uppgræðslu verði notaðar tegundir sem vaxa fyrir á svæðinu en ekki aðfluttar tegundir.

Dýralíf

Engin sérstök könnun fór fram á dýralífi á Hveravöllum vegna umhverfismatsins og verður það að teljast ámælisvert. Af þeim náttúrufræðistofnum sem mestu skiptir varðandi væntanlegar framkvæmdir á Hveravöllum er hlutur dýralífs þó veigaminni en gróðurs, jarðfræði hveranna og hveralífs.

Smádýralíf er óþekkt ef frá eru taldar athuganir í og við hverina frá fyrri hluta aldarinnar og getið er í jarðfræðiskýrslu. Einungis fáar tegundir smádýra hafa verið skráðar, eins og fram kemur í skýrslu um gróðurfar. Engar fágætar tegundir hryggleysingja koma fram í þeim rituðum heimildum sem vitnað er til í jarðfræðiskýrslu. Eftir því sem best er vitað er fuglalíf einnig fábreytt, þótt varpfuglafánan hafi aldrei verið könnuð. Ritaðar heimildir eru nánast engar þótt vitað sé um nokkrar tegundir sem hafa sést. Spendýr eru varla önnur en refir (auk búfjár). Þeir sækja heim að Hveravöllum á veturna og munu væntanlega halda áfram að gera það. Aukin mannaumferð og veiðar draga samt væntanlega úr slíkum heimsóknum.

Gróðurbreytingar hafa líklega áhrif á dýralíf þegar fram í sækir, einkum uppgræðsla og friðun fyrir beit sauðfjár og hrossa. Smádýralíf mun sennilega aukast en hitt, jafnvel sumir mófuglar. Útrýming tegunda er talin ólíkleg. Vissar áhyggjur eru vegna mögulegra óbeinna áhrifa á heiðagæsir, ef fjöldi ferðamanna á Kili og umhverfi eykst mikið með tilkomu þjónustumiðstöðvar. Þær eru fáar í allra nánasta umhverfi Hveravalla en víða beggja vegna Kjalar. Aukin umferð á varptíma (maí-júní) gæti spillt varpi, en heiðagæsir eru mannfælnar, og ófleygar í stórum hópum í júlí eru þær einkar styggar. Æskilegt er að kanna kjörsvæði gæsa á þessum slóðum, svo vitneskja fáiast um viðkvæmustu svæðin. Raunar væri rétt að kanna bæði smádýr og fugla, þótt ekki sé talin ástæða að krefjast slíkra gagna vegna fyrirhugaðra framkvæmda.

Lífriki hvera

Lífriki hveranna (smádýr, örverur, þörungur) hefur verið lítilllega kannað, en þær athuganir eru flestar áratugagamlar. Styst er síðan örverur voru rannsakaðar en talið er að bakteríustofnar séu fjölbreyttir í hverunum. Rétt er að leita eftir hvort rannsóknir sem áformaðar voru á árinu 1996 (sjá bls. 32 í jarðfræðiskýrslu) hafi skilað mikilvægum viðbótarupplýsingum.

Umhverfissvöktun

Tillögur um vöktun gróðurs og hvera á svæðinu eru til fyrirmyndar. Þó má benda á að óheppilegt sé að einungis landverðir og rekstraraðili sjái um vöktunina. Nauðsynlegt er að rannsóknaraðili hafi hönd í bagga enda er um sérfræðileg mál að ræða.

Helstu niðurstöður

1. Hvaða þættir munu valda umtalsverðum umhverfisáhrifum?

Náttúrufræðistofnun telur jarðfræði hveranna, gróðurfar og hveralíf skipta mestu í umfjöllun um náttúrufar Hveravalla og hugsanleg umhverfisáhrif.

Ekki er að sjá að spjöll hljótist af fyrirhuguðum framkvæmdum, ef fylgt er vandlega eftir tillögum sem fyrir liggja. Annar staðar í umsögn er bent á nokkur atriði sem helst er vert að huga að í þessu samhengi.

2. Gerir matsskýrslan nægjanlega grein fyrir umhverfisáhrifum?

Matsskýrslan gerir næga grein fyrir umhverfisáhrifum, nema helst óbeinum áhrifum er snertir fuglalíf (heiðagæs) utan Hveravalla sjálfra. Samt hlýtur alltaf að vera matsatriði hvar setja eigi mörk svæða sem verða fyrir hugsanlegum umhverfisáhrifum.

3. Mat á fyrirhuguðum mótvægisáhrifum - mögulegar mótvægisáðgerðir?

Þær tillögur sem liggja fyrir um frágang og umgengni við svæðið eru taldar nægjanlegar og verða svæðinu til bóta þegar fram í sækir, en hér er fyrst og fremst að hverasvæðinu sjálfu að huga.

Friðun fyrir búfjár- og hrossabeit er talin munu bæta gróðurfar á svæðinu.

Uppgræðsla verði framkvæmd í samræmi við fyrirliggjandi tillögur.

Almennar verndaraðgerðir á hverasvæðinu munu koma hveralífi og jarðhitagróðri til góða.

Tillögur um umhverfisvöktun eru til fyrirmyndar, en rétt er að huga að því að óháður rannsóknaraðili sé hafður með í ráðum.

Æskilegt er að safna grunnupplýsingum um fléttur, sveppi og þörungur, fugla og smádýr, þannig að slík gögn verði til reiðu til samanburðar við kannanir í framtíðinni.

Aðrar ábendingar

Vera má að óheppilegt sé að vinna deiliskipulag á Hveravöllum meðan enn er óráðið með heildarskipulag hálendisins. Þar kunna að verða samþykktar forsendur sem stangast á við núverandi hugmyndir manna um deiliskipulag á Hveravöllum.

Hverasvæði í landinu eru á heildina litið aðeins fá, ekki síst á hálendinu. Nauðsynlegt er að náttúrufræðilegar upplýsingar um hverasvæði í landinu séu teknar saman þannig að unnt verði að fá samanburð á milli þeirra og mat á innbyrðis mikilvægi.“

Leitað var umsagnar **Veðurstofu Íslands** með bréfi dags. 27. júní 1997 og barst umsögn Flosa Hrafns Sigurðssonar, f.h. Veðurstofu Íslands, með bréfi dags. 21. júlí 1997. Þar segir m.a:

...

Vakin er athygli á ... öðrum breytingum sem orðið hafa á hverasvæðinu. Nýihver er t.d. fárra ára eins og nafnið bendir til. Sauðffjárverðir tóku lengi heitt vatn milli skála síns og Bauluhvers, en færðu sig í hann þegar vatn þvarr á hinum fyrri stað. Ferðafélagið hefur einnig orðið að flytja vatnstöku sína nokkrum sinnum. Fagrihver hefur tekið breytingum á seinni árum. Vatn hans var áður mjög tært og sá í botn á honum og ákaflega fallegar kísilgáru voru á lóðréttum veggjum skálarinnar og réttlættu nafn hversins. Loks má nefna að hitasprungu er meðfram lóð veðurstöðvarinnar að austan. Heitt svæði er á henni skammt norðan norðausturhorns lóðarinnar og hefur verið að hitna þar síðustu ár. Hefur af þeim sökum orðið að hætta mælingum við tvær snjódyptarmælistengur, en báðar eru þær vestan heita blettsins og önnur 20 metrum lengra frá en hin.

Veðurstöðinni á Hveravöllum var valinn staður á Breiðmel þar sem vel sér til allra átta og staður er hentugur til veðurathugana. Leitað var eftir byggingaleyfi og fékkst það formlega með símskeyti sýslumanns Húnavatnssýslu 2. júlí 1965 og samþykkt skipulagsstjórnar ríkisins 5. júlí 1965, svo sem staðfest er með bréfi dagsettu 8. júlí 1965.

...

...Þá skal og bent sérstaklega á þá mikilvægu röð mælinga og athuganna á veðurfari og veðurfarsbreytingum á hálendinu sem unnið er að því að skapa á Hveravöllum. Flutningur eða lokun stöðvarinnar væri einkar skadlegur í því sambandi.

...

Sá umsjónarmaður veðurstöðvarinnar á Hveravöllum sem þetta ritar hefur áður látið í ljós efasemdir um þá fyrirætlan að reisa þriggja kílómetra langa 4-5 strengja rafmagnsgirðingu umhverfis hverasvæðið og ráðgerða ferðamiðstöð, taka hana niður á hverju hausti og setja upp aftur á hverju vori. Þörfin er rökstudd með ágangi sauðffjár á hverasvæðið, en hann mætti minnka til mikilla muna með því að sauðffjávörður og landverðir stugguðu fé af svæðinu. Í annan stað er á það að líta að af umhverfisástæðum og með tilliti til uppblásturs og minnkandi upprekstrarþarfar sauðffjábænda ætti nú að vera unnt að friða efsta hluta Kjalsvæðisins fyrir ágangi sauðffjár. Að norðan gætu mörk hins sauðlausa svæðis verið við varnargirðinguna skammt norðan Hveravalla, en að sunnan gætu náttúruleg mörk verið við Hvítá og Jökulfall. Þætti þetta svæði of stórt mætti gera um fjöggra km langa girðingu milli Fúlukvíslar og Jökulfalls við Sigvaldakrök og friða þannig fyrir sauðfé efsta hluta Kjalsvæðisins. Þessi girðing væri aðeins um einum kílómetra lengri en ráðgerð girðing við Hveravelli. Er þetta ítrekað hér.

Mikilvægt er að gott samstarf takist milli allra viðkomandi aðila um þær aðgerðir sem ráðgerðar eru um sameiginlega vatns- og hitaveitu á Hveravöllum.

...

... Eðlilegt má þó telja að allir aðilar með starfsemi á Hveravöllum taki nokkurn þátt í hinni fyrirhuguðu nýju vatnsveitu enda gefur hún fyrirheit um miklu betra og meira neysluvatn en áður. Rekstraröryggi verður hins vegar að hafa mjög ríkt í huga, en frost fer mjög djúpt í jörð í malarjarðvegi á Hveravöllum. Líklega væri rétt að láta hina eldri vatnsveitu halda sér, þar til a.m.k. eins vetrar reynsla væri fengin af hinni nýju.

Sameiginleg hitaveita er mjög vandasöm í framkvæmd, en mjög þarft fyrirtæki, ef vel tekst til. Hér að framan hefur verið bent á breytingar sem orðið hafa á hverasvæðinu, en þær gætu valdið erfiðleikum í framtíðinni. Í hinni fyrirhuguðu hitaveitu er gert ráð fyrir að vatn sé tekið úr Nýjahver og leitt í leiðslu að forhitarapró við sæluhúsið. Reynslan sýnir að mjög mikil útfelling verður í slíkri leiðslu.... Ráðlegt væri því að hafa jafnan tvær leiðslur, aðra í notkun en hina til vara. Auðvelt þarf þá einnig að vera að skipta um leiðslur og líklega best að koma þeim fyrir undir timburstíg. Rétt er að vekja athygli á því að í snjó og miklum skafrenningi kólnar vatn mjög í hverunum og hitaveita getur þá orðið léleg þegar mest er þörf á upphitun, a.m.k. í veðurstöðinni.

Æskilegt er að markvisst framhald verði á rannsóknum á jarðhitasvæðinu á Hveravöllum. ...“

Sigurður Sigurðarson, dýralæknir, f.h. yfirdýralæknis og Sauðfjárveikivarna, óskaði eftir eintaki af matsskýrslu til umsagnar og barst umsögn með bréfi dags. 14. júlí 1997. Þar segir m.a.:

„Embætti yfirdýralæknis hefur hagsmuna að gæta á Hveravöllum vegna aðstöðu, sem þar er fyrir eftirlitsmann með sauðfjárvarnarlinu milli Langjökuls og Hofsjökuls. ...

...

... Við sjáum ekki að það sé í vegi fyrir framkvæmdum, sem fyrirhugaðar eru og lítið þarf að lagfæra ef það verður fjarlæggt. Því leggjum við til, að húsið fái að standa óhreyft en munum lagfæra það sem þarf og farið verður fram á. Í fyrstu lotu óskum við þess að húsið megi standa næstu 5 árin eða þar til lokið verður framkvæmdum sem gert er ráð fyrir á svæðinu.

Við áskiljum okkur rétt til að fá aðstöðu í nýju húsi, ef samkomulag næst ekki um að hús varðarins megi standa og þá sé haft í huga verksvið varðarins og það sem honum fylgir þ.á.m. aðstaða fyrir hund, auk þess sem vörðurinn þarf að hafa aðstöðu fyrir hesta, reiðtygi, jafnvel viðgerðarefni, tæki o. fl. eins og verið hefur. Um þessa aðstöðu viljum við gjarna fá að hafa íhlutunarrétt.“

Allar umsagnir liggja frammi hjá Skipulagi ríkisins þar til kærufrestur er liðinn.

3. ATHUGASEMDIR

Fimm athugasemdir bárust á kynningartíma.

Athugasemd barst frá **Sveini Runólfssyni f.h. Landgræðslu ríkisins**, dags. 14. júlí 1997 þar sem segir m.a:

„Það er mat undirritaðs að það muni taka mörg ár að mynda grasvíðis - og stinnarstarmóa á nýjum tjaldsvæðum, ef að það á annað borð er gerlegt. Huga þarf þá að því hvar verði tjaldað á meðan. Ekki verður séð að tæknilega sé hægt að taka þökur í byggð með sambærilegum gróðri m.a. vegna rôtarkerfis sambærilegra plantna. Það er hins vegar gerlegt að rækta upp graslendi með innlendum túnvingli undir tjaldstæði en það tekur nokkur ár þar til það þolir álag umferðar og tjalda. Ennfremur er gerlegt að flytja úr byggð þökur með harðgerðum grösum. Undirritaður telur að allt Hveravallasvæðið sé þegar svo raskað af manna völdum og muni verða það áfram að svæðinu verði ekki alvarleg hættu búin þó einhverjar aðfluttar plöntutegundir bærust með þökum inn á Hveravelli. Auk þess er ekki líklegt að „nýjar“ plöntur lifðu allar lengi við þessar erfiðu aðstæður. Það hlýtur einnig að vera áleitinn spurning hvort það sé „hættulegt“ að auðga flóru þessa „raskaða“ gróðursnauða umhverfis sem hefur verið á vissan hátt ofbeitt og ofnýtt um aldir. „Náttúrulegu“ umhverfi staðarins er væntanlega meiri hættu búin af byggingum, vegum og slóðum, ásamt margs konar umferð. Auk þess hefur aðfluttum tegundum verið sáð þarna um áratuga skeið.

Rafmagnsgirðing ætti að vera 5 strengja. Að fenginni reynslu þá fer þanvír rafgirðinga afar illa á því að vera „tekinn upp“ og endurgirtur. Best er að girðingin standi óbreytt að vetrinum því rafgirðing þolir gífurleg snjóalög. Þessi girðing yrði ekki hættulegri að vetrinum fyrir snjósleðaumferð en aðrar girðingar á Kili og Auðkúluheiði. Það má einnig skoða þann möguleika að slaka vírnum niður og fjarlægja efri hluta staura ef girt yrði með Girði I frá Hampiðjunni, en hornstaurar látnir standa.

Í ágætri skýrslu Sigurðar H. Magnússonar Rala um „Gróðurathuganir á Hveravöllum sumarið 1996“ er fjallað m.a. um fyrirhugaða uppgræðslu á svæðinu. Eins og áður segir hallast undirritaður helst að seinni valkosti Sigurðar um frágang tjaldsvæðanna þ.e. þökulagningu. Þá væri skynsamlegast að þekja melinn fyrst með moldarlagi og lífrænum áburði og sá síðan eða leggja þökur. Miðað við sáningu þá tæki það væntanlega þrjú ár þar til unnt yrði að nota svæðið en tvö ár ef þökur yrðu notaðar. Við erum hins vegar að tala um áratugi ef við ætlum að stefna að uppgræddu tjaldsvæði með ríkjandi stinnastör og grasvíði.“

Athugasemd barst undirrituð af **Gunnari Eydal** og átta öðrum einstaklingum, dags. 30. júlí 1997. Í athugasemdinni er fjallað um að ekki sé fyrir hendi heimild til að auglýsa deiliskipulagstillöguna, farið fram á að uppdráttur um skiptingu Miðhálandisins milli hreppa verði lýstur ógildur og að óhlutdrægur aðili fjalli um málið þar sem skipulagsstjórn ríkisins teljist ekki hæf.

Athugasemd barst frá **Landvarðafélagi Íslands**, mótt. 6. ágúst 1997, þar sem segir m.a.:

„Í fyrsta lagi mótmælir félagið því að verið sé að ganga frá deiliskipulagi áður en svæðisskipulagi miðhálandisins hefur verið lokið. ...

...

Í öðru lagi hafnar félagið alfarið þeirri hugmynd sem fram kemur í skipulagstillögunni um byggingu rúmlega 600 fermetra þjónustuhúss. Fjarlæging nýja skála F.Í. og annarra skúra er vissulega af hinu góða, en í staðinn væri nær að byggja upp góðan fjallaskála fjær Hverabungunni, sem miðaði fyrst og fremst að því að hýsa göngufólk, þannig að mestur hluti gistingar yrði hér eftir sem hingað til utan Hveravallasvæðisins sjálfs.

Í þriðja lagi mótmælir félagið harðlega öllum hugmyndum um bensínsölu á Hveravöllum“.

Athugasemd barst frá **Náttúruverndarsamtökum Íslands**, mótt. 6. ágúst 1997, þar sem segir m.a.:

„1. Náttúruverndarsamtök Íslands fagna því að tekið sé á skipulagsvanda Hveravalla. Hins vegar skal á það bent að svæðisskipulag fyrir miðhálandið hefur enn ekki verið samþykkt og því í hæsta máta óeðlilegt að gengið sé frá deiliskipulagi meðan svo er.

2. Náttúruverndarsamtök Íslands taka undir það að fækka skuli byggingum á svæðinu, þ.e. fjarlægja hús Sauðfjárveikivarna, nýja skála F.Í. og salernishús ásamt öðrum skúrum, enda eru þær byggingar til mikilla lýta.

3. Náttúruverndarsamtök Íslands hafna alfarið þeirri hugmynd að byggja á Hveravallasvæðinu þjónustuhús af þeirri stærðargráðu sem lagt er til í deiliskipulagstillögunni.

4. Náttúruverndarsamtök Íslands hafna hugmyndum um bensínsölu á Hveravöllum og telja að hætta skuli þeirri sölu sem er þar nú þegar, en alls ekki að auka hana.

...

Besta leiðin til að draga úr ágangi er að takmarka þjónustu á svæðinu og þannig tryggja að umferð verði ekki önnur en nauðsynleg er til að skoða hverina og umhverfi þeirra“.

Athugasemd barst frá **Sigurborgu Rögnvaldsdóttur og Kristni Stefánssyni**, dags. 6. ágúst 1997, þar sem segir m.a.:

„Grundvallarforsendan, að verið sé að stuðla að verndun Hveravalla með því að byggja þjónustumiðstöð að hluta til innan marka friðlandsins, stenst engan veginn. Þjónusta við ferðamenn svo sem gisting, veitingarekstur og bensínsala á að fara fram utan þeirra staða sem markmiðið er að varðveita.“

Allar athugasemdir liggja frammi hjá Skipulagi ríkisins þar til kærufrestur er liðinn.

4. UMHVERFISÁHRIF FYRIRHUGAÐRA FRAMKVÆMDA Á HVERAVÖLLUM

Í úrskurði skipulagsstjóra ríkisins frá 7. mars 1996, að lokinni frumathugun á umhverfisáhrifum fyrirhugaðra framkvæmda á Hveravöllum, var farið fram á frekara mat á umhverfisáhrifum framkvæmdanna. Í úrskurðarorðunum er í 8 liðum gerð grein fyrir hvaða þætti beri að kanna frekar.

Í 1. tl. úrskurðarorða skipulagsstjóra ríkisins frá 7. mars 1996 er gerð krafa um eftirfarandi upplýsingar:

Niðurstöður rannsókna á jarðhita- og hverasvæðinu á Hveravöllum. Afla þarf gagna um hverasvæðið og breytingar á því auk nákvæms hitakorts af hverasvæðinu öllu. Á kortinu þarf að koma fram dreifing hveranna, allir jarðhitablettir sem tilheyra hitasvæðinu, hrúðurhellan í kringum hverina og hvort merki sjáist í henni um eldri hver. Einnig þarf að mæla hitastig og rennsli úr einstökum hverum.

Í matsskýrslu er gerð ítarleg grein fyrir jarðhitarannsóknum á Hveravöllum. Þar kemur fram að aflað hafi verið fyrirbyggjandi gagna um hverasvæðið og breytingar á því. Jarðhitasvæðið á Hveravöllum var talið vera um 1 km² að flatarmáli en miðað við útbreiðslu jarðhita á yfirborði telst það nú vera 4-5 km². Á myndum er sýnd útbreiðsla hverahrúðurs á Hveravöllum. Gert var nákvæmt hitakort af hverasvæðinu þar sem fram kemur dreifing hveranna og niðurstöður hita- og rennislismælinga.

Í 1. tl. úrskurðarorða skipulagsstjóra ríkisins frá 7. mars 1996 er enn fremur gerð krafa um eftirfarandi upplýsingar:

Meta þarf umhverfisáhrif vatnstöku og/eða varmanáms á jarðhitasvæðið á grundvelli rannsókna á hverasvæðinu. Til að svo megi verða þá þurfa að liggja fyrir nákvæmir útreikningar og spár um orkuþörf miðað við umfang framkvæmda og starfsemi. Síðan þarf að bera saman mismunandi kosti við orkuöflun. Ástæða er meðal annars til að kanna möguleika á borun eftir heitu vatni utan sjálfs hverasvæðisins, sem sést á yfirborði, án þess að raska vatnskerfi þess. Verði varmaskipti úr hverum fyrir valinu, þarf að efnagreina vatn úr þeim hverum sem líklegt er að verði nýttir til orkuöflunar með tilliti til útfellinga við varmaskipti og áhrifa hitataps á náttúrulega myndun hverahrúðurs. Jafnframt þarf að kanna hvernig útfellingum hefur verið háttáð í lögn að þró og á varmaskiptum. Einnig hita grunnt í jarðvegi ef slíkum mælingum verður við komið.

Í matsskýrslu eru útreikningar á varmaafliþörf miðað við umfang framkvæmda og starfsemi. Bornir eru saman þrír kostir við orkuöflun, þ.e. sameiginleg hitaveita með varmaskiptum, borun eftir heitu vatni utan aðalhverasvæðisins og notkun olíu.

Deiliskipulagstillagan gerir ráð fyrir að nýta vatn frá Nýjahver. Það verði leitt niður að eldri skála Ferðafélags Íslands og settir þar varmaskiptar sem anni öllum húsum á staðnum. Hitaveita Veðurstofu Íslands í Bólhver og lögn að húsi Sauðfjárveikivarna verði aflögð.

Vatn úr Nýjahver hefur verið efnagreint og fjallað er um vandamál er varða útfellingar við varmaskipti og áhrif hitataps á náttúrulega myndun hverahrúðurs.

Náttúruvernd ríkisins telur að sameiginleg hitaveita með varmaskiptum verði mjög til bóta frá núverandi fyrirkomulagi og gerir ekki athugasemdir við fyrirhugaða staðsetningu og hönnun varmaskiptaþróar.

Náttúrufræðistofnun Íslands telur fyrirhugaða breytingu á hitaveitu til bóta hvað hverasvæðið í heild varðar og telur áhrif af vatnstöku verða minni en nú er. Stofnunin tekur undir það álit Orkustofnunar sem kemur fram í matsskýrslu að jarðboranir komi ekki til álita í eða við hverasvæðið vegna áhrifa sem það kynni að hafa á vatnsrennsli hveranna. Bent er á að kannað verði hvort rannsóknir sem áformaðar voru árið 1996 hafi skilað mikilvægum upplýsingum.

Í umsögn Veðurstofu Íslands er bent á að sameiginleg hitaveita sé mjög þarft fyrirtæki en vandasamt og gefnar eru ábendingar í ljósi reynslu af staðháttum á Hveravöllum.

Í 2. tl. úrskurðarorða skipulagsstjóra ríkisins frá 7. mars 1996 er gerð krafa um eftirfarandi upplýsingar:

Niðurstöður rannsókna á kaldavatnsbúskap Hveravalla. Rannsaka þarf kaldavatnsbúskap svæðisins, það er yfirborðsvatn og grunnvatn, með tilliti til öflunar neysluvatns og hættu á vatnsmengun frá frárennsli frá starfsemi á svæðinu, áður en hægt er að meta umhverfisáhrif vatnsöflunar. Æskilegt er að leita að stað utan við hitasvæðið, þar sem grafa mætti brunn eða bora grunna holu, án þess að grunnvatnsbúskap hveranna yrði breytt. Efnagreina þarf kalda vatnið til að tryggja að það sé neysluhæft.

Í fylgiskjali 6 með matsskýrslu er í greinargerð Orkustofnunar fjallað um öflun kalds vatns. Í matsskýrslunni er fjallað um hvernig að vatnsöflun verði staðið, umhverfisáhrif og mótvægisáðgerðir. Gerð er grein fyrir yfirborðs- og grunnvatni með tilliti til öflunar neysluvatns, hættu á mengun frá frárennsli fyrirhugaðrar starfsemi og metin áhrif vatnsöflunar og lagna á umhverfi. Í svörum framkvæmdaraðila við umsögnum og athugasemdum er einnig gerð grein fyrir mengunarhættu frá sigvatni úr siturlögnum.

Deiliskipulagstillagan gerir ráð fyrir að borað verði eftir köldu neysluvatni við Hvannavallakvísl. Gert er ráð fyrir að núverandi vatnsveita að húsi Veðurstofunnar verði fjarlægð en ný lögna fari í sama staði og síðan eftir núverandi vegi og bílastæði að eldri skála FÍ. Þaðan í sama skurði og hitaveitulögna að þjónustuhúsi en í kjallara þess verði vatnstankur. Við Hvannavallakvísl er talið nokkuð tryggt að fáist gott neysluvatn.

Náttúruvernd ríkisins gerir ekki athugasemdir við fyrirhugaða öflun kalds neysluvatns og telur brýnt að tryggt verði gott neysluvatn á svæðinu.

Í umsögn Veðurstofu Íslands kemur fram að núverandi vatnsból dugi ekki fyrir fyrirhugaða framkvæmd en ný veita gefi fyrirheit um betra og meira neysluvatn. Vakin er athygli á að frost fer djúpt í jörð á Hveravöllum og að ráðlegt sé að láta eldri vatnsveituna halda sér meðan reynsla er að fást af nýrri.

Í 3. tl. úrskurðarorða skipulagsstjóra ríkisins frá 7. mars 1996 er gerð krafa um eftirfarandi upplýsingar:

Niðurstöður rannsókna á gróðurfari og dýralífi á Hveravöllum. Gera þarf úttekt á lífríki svæðisins er taki til gróðurs, dýralífs (smádýralífs) og örvera í hverum.

Í matsskýrslu er greinargerð umhverfisdeildar Rannsóknastofnunar landbúnaðarins þar sem gerð er grein fyrir niðurstöðum gróðurathugana á Hveravöllum sumarið 1996. Þar er einnig minnst á fugla er sáust á athugunartímanum en smádýralíf hefur ekki verið rannsakað. Nokkrar upplýsingar eru þó til um skordýr. Í matsskýrslu er fjallað um örverur í hverunum, en engar nýlegar niðurstöður rannsókna liggja fyrir þar um.

Náttúruvernd ríkisins telur brýnt að gerð verði úttekt á dýralífi áður en framkvæmdir hefjast, sérstaklega á örverum í hverum, svo sem þeim sem fyrirhugað er að nýta í varmaöflun, og smádýrafánu svæðisins.

Náttúrufræðistofnun Íslands telur að mjög ítarleg og góð grein hafi verið gerð fyrir háplöntu- og mosategundum og gróðursamfélögum á Hveravöllum, en að æskilegt hefði verið að fléttur, sveppir og þörungar hefðu einnig verið könnuð.

Náttúrufræðistofnun telur ámælisvert að engin sérstök dýralífskönnun hafi farið fram á Hveravöllum vegna mats á umhverfisáhrifum. Gróðurbreytingar muni líklega hafa áhrif á dýralíf þegar fram í sækir, en útrýming tegunda sé ólíkleg. Bent er á að heiðagæsir séu fáar í allra nánasta umhverfi Hveravalla, en víða beggja vegna Kjalar. Aukin umferð á varptíma þeirra geti spillt varpi og því sé æskilegt að kanna kjörsvæði gæsa á þessum slóðum, þótt ekki sé talin ástæða til að krefjast slíkra gagna vegna fyrirhugaðra framkvæmda á Hveravöllum.

Í 4. tl. úrskurðarorða skipulagsstjóra ríkisins frá 7. mars 1996 er gerð krafa um eftirfarandi upplýsingar:

Áætlun um umhverfisvöktun, þar sem meðal annars verði fylgst með breytingum á lífríki og hverum.

Í matsskýrslunni er áætlun um hvernig að vöktun skuli staðið hvað varðar gróður, jarðhita- og hverasvæði og ýmsa almenna þætti er fylgjast þarf með. Þar er m.a. vísað til tillögu í greinargerð umhverfisdeildar Rannsóknarstofnunar landbúnaðarins sem fylgja eigi við vöktun gróðurs. Framkvæmdaraðili verði ábyrgur fyrir umhverfisvöktun í samráði við Náttúruvernd ríkisins.

Náttúruvernd ríkisins telur að sameiginleg hitaveita með varmaskiptum verði mjög til bóta frá því fyrirkomulagi sem nú er á svæðinu, en tryggja verði, m.a. með vöktun, að áhrif hennar á hverasvæðið verði ekki neikvæð.

Náttúruvernd ríkisins setur sem skilyrði fyrir framkvæmdum að „hafist verði þegar handa við framkvæmd vöktunar á svæðinu svo upphafsgildi svæðisins séu vel þekkt áður en til framkvæmda kemur“.

Náttúrufræðistofnun Íslands telur tillögur um vöktun til fyrirmyndar en bendir á nauðsyn þess að óháður rannsóknaraðili sé hafður með í ráðum um umhverfisvöktun. Ennfremur bendir Náttúrufræðistofnun á að æskilegt sé að safnað verði grunnupplýsingum um fléttur, sveppi og þörungar, fugla og smádýr til samanburðar við kannanir í framtíðinni.

Í umsögn Veðurstofu Íslands kemur fram að starfsmenn Veðurstofunnar, sem hafa aðsetur á Hveravöllum árið um kring, gætu mælt hita í hverum á tilteknum stöðum og tímum ef það væri talið æskilegt.

Í 5. tl. úrskurðarorða skipulagsstjóra ríkisins frá 7. mars 1996 er gerð krafa um eftirfarandi upplýsingar:

Gróðurskilyrði og þörf fyrir uppgræðslu. Kanna þarf gróðurskilyrði og þarf að taka mið af niðurstöðum þessara kannana við uppgræðslu á svæðinu, svo og niðurstöðum uppgræðslutilrauna innan girðingar. Uppgræðsla verði bundin við notkun á innlendum tegundum plantna sem nú þegar þrífast á svæðinu. Tillögur og framkvæmdir vegna uppgræðslu verði unnar í samvinnu við Náttúruverndarráð.

Í matsskýrslu er fjallað um gróðurskilyrði og gerð grein fyrir nauðsyn á uppgræðslu alls um 3,5 ha lands. Með tilkomu nýrrar heimreiðar og bílastæðis er áformað að mynda graslendi á gamla bílastæðinu en endurmynda melagróður í vegstæðinu. Í nýjum vegköntum og þar sem land raskast við lagningu kaldvatnsleiðslu á að endurmynda melagróður. Á tjaldsvæði og jöðrum þess verði myndaður grasvíðis- og stinnastaramói. Allar framantaldar þrjár gerðir gróðurlenda verða hluti frágangs við nýbyggingar og grunna eldri húsa. Í tillögum um uppgræðsluáðgerðir er friðun fyrir beit þeim öllum sameiginleg og lögð er áhersla á notkun tegunda sem fyrir eru á svæðinu. Við uppgræðslu tjaldsvæðis er nefndur sá kostur að rækta í byggð gróður með æskilegum tegundum, á svipuðum jarðvegi og flytja sem þökur og leggja á melinn.

Náttúruvernd ríkisins leggst gegn því að fluttar verði „þökur úr byggð heldur verði leitað að íbætiefni á staðnum.“ „Uppgræðslutilraunir verði ekki hafnar nema með samþykki og leyfi Náttúruverndar ríkisins.“ Í svörum framkvæmdaraðila við umsögn Náttúruverndar ríkisins kemur fram að fullt samráð verði haft við stofnunina um allar uppgræðsluáðgerðir.

Náttúrufræðistofnun Íslands leggur áherslu á að uppgræðslu verði hagað í samræmi við áætlanir sem fram koma í matsskýrslunni og leggur ríka áherslu á að notaðar verði tegundir sem vaxa fyrir á svæðinu en ekki aðfluttar tegundir. Stofnunin telur að til lengri tíma litið muni friðun skipta sköpum hvað varðar áhrif framkvæmda á gróður.

Landgræðsla ríkisins bendir á að m.a. vegna rótarkerfis plantna, sambærilegar þeim er vaxa á Hveravöllum, verði erfitt að taka slíkar þökur í byggð. Mögulegt sé að rækta graslendi með innlendum túnvingli eða flytja þökur úr byggð með harðgerðum grösum. „Nýjar“ plöntur ættu líklega erfitt uppdráttar vegna erfiðra aðstæðna. Telur Landgræðsla ríkisins skynsamlegast að þekja melinn fyrst með moldarlagi og lífrænum áburði og sá síðan eða þekja. Sáning á tjaldsvæði þylði notkun eftir þrjú ár, þökur eftir tvö ár en ræktun með ríkjandi stinnastör og grasvíði tæki áratugi.

Í 6. tl. úrskurðarorða skipulagsstjóra ríkisins frá 7. mars 1996 er gerð krafa um eftirfarandi upplýsingar:

Spá um fjölda ferðamanna á Hveravöllum og um Kjalveg. Metin verði þörf á þjónustu á Hveravöllum með tilliti til hvar starfræktar eru, eða fyrirhugaðar, þjónustumiðstöðvar fyrir ferðamenn á eða nærri Kjalvegi.

Í matsskýrslu er spá um fjölda ferðamanna á Hveravöllum en ekki er fjallað á sama hátt um umferð um Kjalveg. Í matsskýrslunni, deiliskipulagi og svörum við umsögn Náttúruverndar ríkisins er vísað til tillögu að svæðisskipulagi fyrir miðhálandi Íslands þar sem gert er ráð fyrir hálandismiðstöð á Hveravöllum. Einnig er bent á að uppbygging jaðarmiðstöðvar í Áfanga við Áfangafell og væntanlegrar hálandismiðstöðvar í Árbúðum verði til að draga úr álagi á Hveravöllum.

Forsendur matsskýrslu varðandi fjölda ferðamanna yfir sumartímamann (70 dagar) eru eftirfarandi: Á árunum 1990-1996 komu á Hveravelli að meðaltali um 5.350 daggestir í skipulögðum ferðum, þeir voru taldir 6185 árið 1996. Árið 1990 er áætlað að 3.500 daggestir hafi komið á eigin vegum en að þeir hafi verið orðnir um 10.000 árið 1996. Meðaltal gistinátta á árunum 1990-1996 er um 5.700 og voru þær 5.472 árið 1996. Sumarið 1996 voru samkvæmt framansögðu að meðaltali tæplega 80 næturgestir og 230 daggestir.

Matsskýrsla og tillaga að deiliskipulagi gera ráð fyrir að ferðamannamiðstöð verði opin allt árið, utan þess tíma á vorin þegar vegir að Hveravöllum eru lokaðir.

Í framlagðri deiliskipulagstillögu segir um fjölda ferðamanna á Hveravöllum:

„Síðan aðalskipulagið var unnið hefur ásókn til Hveravalla aukist eins og höfundar þess spáðu. Haustið 1994 var síðasta stóra vatnsfallið, Seyðisá, brúað og unnið hefur verið að vegabótum á Kjalvegi, einkum að norðan.“

Í matsskýrslunni er spá um fjölda sumargesta og gert ráð fyrir að til komi nokkur breyting frá því sem verið hefur í samræmi við fyrirhugaða þjónustu. Gert er ráð fyrir að meðaltals breytingin frá 1996 verði eftirfarandi:

Gistinóttum á tjaldsvæði fækki úr 3.300 í um 2.250, gistinóttum í húsi fjölgi úr tæplega 2.200 í rúmlega 5.000, daggestum í hópferðum fjölgi úr 6.000 í 7.000 og daggestum á eigin vegum úr um 10.000 í 13.000.

Í matsskýrslunni segir:

„Mikilvægt er að gera sér grein fyrir að unnt er að stýra gestafjölda þriggja fyrstu hópanna ... þar sem um er að ræða ferðir sem eru bókaðar og seldar fyrirfram. Þessir hópar hafa lengsta viðdvöl á staðnum. Gestafjöldinn hverju sinni er því að miklu leyti háður ákvörðun rekstraradila í samráði við Náttúruvernd ríkisins með hliðsjón af niðurstöðum umhverfissvöktunar.“

Í 7. tl. úrskurðarorða skipulagsstjóra ríkisins frá 7. mars 1996 er gerð krafa um eftirfarandi upplýsingar:

Samanburður á umhverfisáhrifum óbreyttrar þjónustu fyrir ferðamenn frá því sem nú er á Hveravöllum, uppbyggingar við jaðar friðlýsta svæðisins og uppbyggingar við Kjalveg. Gera þarf nákvæma grein fyrir fyrirhuguðum framkvæmdum, umfangi þeirra og fyrirhugaðri starfsemi.

Í matsskýrslu eru umhverfisáhrif óbreyttrar þjónustu fyrir ferðamenn borin saman við fyrirhugaðar framkvæmdir. Fram kemur að umhverfisáhrif fyrirhugaðra framkvæmda

eru í lang flestum tilfellum hagstæðari, en í sumum tilfellum jafngild umhverfisáhrifum núverandi starfsemi.

Óbreytt þjónusta fyrir ferðamenn á Hveravöllum:

Hverirnir á Hveravöllum á Kili ásamt næsta nágrenni eru friðlýst náttúruvætti samkvæmt auglýsingu nr. 217/1975.

Fram kemur í deiliskipulagstillögu að álag á friðlýsta svæðið sé mikið og ástand landsins að nálgast hættumörk. Vegabætur á Kjalvegi, m.a. brúun Seyðisár árið 1994, hafa valdið aukinni umferð um Kjöl en vegurinn er nú fær fólksbílum á sumrin.

Samkvæmt matsskýrslu hafa gistinætur á Hveravöllum verið rúmlega 5 þúsund á sumri síðastliðin sjö ár og fjöldi daggesta yfir sumarið áætlaður á milli 8 og 16 þúsund. Ásókn ferðamanna á svæðið er að jafnaði mest á um 70 daga tímabili yfir sumarið, eða frá lokum júní og fram í endaðan ágúst.

Núverandi gistiaðstaða á Hveravöllum rúmar um 60 manns, 20 í eldri skála Ferðafélags Íslands og 40 í þeim nýrri. Nýrri skálinn er 92 m², en sá eldri minni. Tjaldsvæðið tekur um 200-300 manns. Hlaðin laug við eldri skála Ferðafélagsins er nýtt til baða. Göngustígar úr timbri hafa verið lagðir um hluta hverasvæðisins. Hiti frá hverasvæðinu er nýttur til hitunar skála Ferðafélagsins, veðurstöðvar og aðstöðu Sauðfjárveikivarna.

Í umsögn Ferðafélags Íslands eru gerðar athugasemdir við lýsingu matsskýrslu á núverandi ástandi mannvirkja og umhverfis á Hveravöllum.

Uppbygging þjónustu fyrir ferðamenn við Kjalveg:

Í matsskýrslu er fjallað um hugmynd að staðsetningu þjónustuhúss við Kjalveg, nærri vegamótum að Hveravöllum. Þar er lægð sem snjóá leysir seint, mikill raki í jörð, enginn gróður og ekki álitlegur byggingarstaður. Að mati framkvæmdaraðila myndu ferðamenn staldra þarna við í einhverjum mæli en fara síðan að hverasvæðinu og dvelja þar. Salerni og aðstaða fyrir landverði yrði þá að vera áfram á þeim slóðum sem hún er í dag, um 1,5 km frá þjónustuhúsinu. Eftirlit með hverasvæðinu að vetri, samhliða rekstri þjónustuhússins yrði illmögulegt. Fram kemur það mat að þjónustuhús á þessum stað yrði lítið aðlaðandi, óvíst hvort fólk vildi gista þar og að sveitarstjórnirnar myndu ekki standa að deiliskipulagi þar. Því voru hugsanlegar framkvæmdir þar ekki bornar saman við óbreytta þjónustu eða fyrirhugaðar framkvæmdir.

Uppbygging við jaðar friðlýsta svæðisins - fyrirhuguð framkvæmd:

Náttúruvernd ríkisins telur til bóta að fækka húsum á friðlýsta svæðinu og að þjónusta við ferðamenn færist að mestu út fyrir það eins og gert er ráð fyrir í matsskýrslu. Náttúruvernd ríkisins vekur þó athygli á að staðsetning þjónustuhúss hafi færst lengra inn á friðlýsta svæðið frá áður framlagðri deiliskipulagstillögu. Lögð er áhersla á fullt samráð við stofnunina um hönnun og litaval mannvirkja. Minnt er á að öll mannvirkjagerð og jarðrask á friðlýsta svæðinu er háð heimild Náttúruverndar ríkisins.

Náttúrufræðistofnun Íslands tekur undir að færsla mannvirkja og tjaldsvæða fjær Hverabungunni verði til bóta.

Ferðafélag Íslands mótmælir hugmynd um að fjarlægja nýrri skála félagsins og bendir á að hann standi þar með leyfi Náttúruverndarráðs. Þá mótmælir félagið harðlega að ekki er gert ráð fyrir neinni salernisaðstöðu fyrir eldri skála félagsins.

Yfirdýralæknisembættið telur að hús sauðfjárveikivarna sé ekki í vegi fyrir fyrirhuguðum framkvæmdum og fer fram á að það fái að standa næstu 5 ár, enda verði gerðar á því þær lagfæringar sem farið verður fram á. Embættið áskilur sér rétt til að fá aðstöðu í nýju húsi, ef núverandi hús verði að víkja.

Veðurstofa Íslands bendir á að flutningur eða lokun veðurstöðvarinnar væri skaðlegur fyrir þá mikilvægu röð mælinga og athugana á veðurfari og veðurfarsbreytingum á hálendinu sem unnið er að á Hveravöllum.

Landvarðafélag Íslands leggst gegn byggingu rúmlega 600 m² þjónustuhúss og telur að í staðinn „*væri nær að byggja upp góðan fjallaskála fjær Hverabungunni,*“ sem einkum væri ætlaður göngufólki og megin gisting yrði sem fyrr utan Hveravallasvæðisins sjálfs.

Náttúruverndarsamtök Íslands taka undir að byggingum verði fækkað á svæðinu, en hafna þeirri hugmynd að byggt verði þjónustuhús af þeirri stærð sem deiliskipulagstillagan gerir ráð fyrir.

Uppbygging við jaðar friðlýsta svæðisins - fyrirhuguð starfsemi:

Í ferðamannamiðstöðinni er gert ráð fyrir móttöku með veitingasölu og möguleika á sölu á íslenskum handiðnaði, gistirými fyrir 80 manns í þremur 15 manna svefnskálum og þriggja og fimm manna herbergjum, eldhúsi, hreinlætisaðstöðu, geymslum, aðstöðu fyrir hestamenn og vélsleða á vetrum, þjónustu við tjaldsvæði, húsnæði fyrir 5 starfsmenn og heitri útilaug.

Ferðafélag Íslands bendir á að reisa eigi margfalt stærri og meira áberandi byggingu en þær sem skipulagshöfundar vilja láta fjarlægja. Með herbergjagistingu sé kominn vísir að hóteli en það sé í ósamræmi við þær forsendur sem almennt er vilji fyrir að verði fylgt, að hafa aðalþjónustuna í jaðri hálendisins.

Landvarðafélag Íslands gerir athugasemd við að ekki sé gert ráð fyrir fleiri starfsmönnum en nú er.

Náttúruvernd ríkisins telur umfang fyrirhugaðrar starfsemi ekki samrýmast þeirri stefnu að gisting, matsala og þjónusta vegna vélknúinna ökutækja verði fyrst og fremst í jaðri hálendisins. Stofnunin leggst gegn matssölu í þjónustumiðstöðinni.

Náttúruverndarsamtök Íslands telja að besta leiðin til að draga úr ágangi sé að takmarka þjónustu og með því tryggja að umferð verði ekki önnur en nauðsynleg er til að skoða hverina og umhverfi þeirra.

Í 8. tl. úrskurðarorða skipulagsstjóra ríkisins frá 7. mars 1996 er gerð krafa um eftirfarandi upplýsingar:

Í umfjöllun um hvern þeirra kosta sem metnir verða, sbr. 7. tl., þarf að gera grein fyrir umhverfisáhrifum allra framkvæmdaþátta og þeirrar starfsemi sem fyrirhuguð er, s.s. vegna efnistöku, rafstöðvar, birgðageymslu fyrir bensín og olíur, göngustíga, girðingar, veitna og sorpförgunar.

Í matsskýrslu eru framangreind atriði borin saman miðað við núverandi starfsemi og fyrirhugaða. Frávik frá því er að ekki eru borin saman áhrif af því að rafstöð verði áfram á núverandi stað við hús Veðurstofu Íslands.

Efnistaka:

Efnisnotkun í plan, heimreið og tengingu á veginn að Veðurstofunni er 5500 m³ í burðarlag og um 600 m³ í malarslitlag. Vegagerðin á Sauðárkróki hefur kannað mögulega námustaði og leggur til að efni í burðarlagið verði tekið um 500 m suðvestan hesthúss Svínavatnshrepps. Náma með efni í malarslitlag er á svæði þar sem Vegagerðin er að vinna sérstakt mat á umhverfisáhrifum vegna frekari vegaframkvæmda. Gert er ráð fyrir samráði við Náttúruvernd ríkisins um efnistöku.

Náttúruvernd ríkisins gerir ekki athugasemdir við áform um efnistöku, en ítrekar að fullt samráð verði við stofnunina um staðsetningu efnistöku, vinnslu og frágang.

Rafstöð:

Í tillögu að deiliskipulagi er gert ráð fyrir að reist verði rafstöð. Fram kemur að ganga þurfi frá henni þannig að ekki verði hljóðmengun. Í matsskýrslu kemur fram að gengið verði þannig frá rafstöðinni að hávaði utan hússins verði innan við 35-45 dB(A).

Náttúruvernd ríkisins leggur áherslu á að rafstöðin verði eins hljóðlát og kostur er og að haft verði samráð við stofnunina um nánari staðsetningu, stærð og gerð rafstöðvarinnar.

Birgðageymsla fyrir bensín og olíur:

Í tillögu að deiliskipulagi kemur fram að bensínsala og geymsla fyrir olíur sé viðkvæmt mál vegna mengunarhættu og ágreinings um hvort þess konar þjónusta eigi að vera á viðkvæmum náttúruperlum á hálendinu. Því er haldið fram að vetrarsala á bensíni og olíum á Hveravöllum hafi dregið úr því að vélsleðamenn komi fyrir birgðum vítt og breytt um hálendið auk þess að um öryggismál er að ræða. Lagt er til að vetrarsala á eldsneyti verði áfram á Hveravöllum en hún færð að þjónustuhúsinu því mengunarhætta sé meiri ef leki komi að tönkum á núverandi stað.

Náttúruvernd ríkisins leggur áherslu á að tryggt verði, m.a. með stærð bensíntanka, að eingöngu verði um neyðarsölu á bensíni og olíum að ræða á Hveravöllum. Svæðið verði skilgreint sem flokkur Ia sbr. 6. gr. reglugerðar nr. 35/1994 og frágangur við eldsneytisgeyma verði í samræmi við það að höfðu samráði við stofnunina.

Landvarðafélag Íslands og Náttúruverndarsamtök Íslands mótmæla hugmyndum um bensínsölu á Hveravöllum.

Göngustígar:

Deiliskipulagstillagan gerir ráð fyrir að nýir malar- og timburstígar verði lagðir um friðlýsta svæðið.

Náttúruvernd ríkisins gerir ekki athugasemd við heildarhugmynd um stígagerð en setur skilyrði um að nákvæm lega, hönnun og framkvæmd verði í samráði við stofnunina og minnir á að öll stígagerð innan friðlýsta svæðisins er háð samþykki stofnunarinnar.

Náttúrufræðistofnun Íslands bendir á að við lagningu göngustígs niður lækjarbakkann þurfi að gæta að því hann valdi sem minnstri röskun á grónu landi.

Girðingar:

Í deiliskipulagstillögu er gert ráð fyrir að sett verði upp um 3 km löng rafmagnsgirðing umhverfis hverasvæðið, ferðamannamiðstöðina og næsta nágrenni. Með henni verði hægt að halda frá fé, sem valdi spjöllum á hverasvæðinu. Í matsskýrslu kemur fram að gert sé ráð fyrir að girðing verði tekin niður að vetrinum. Þar sem göngustígar liggja út fyrir girðinguna verði komið fyrir sjálflokandi hliðum og rimlahliði á aðkomuvegin. Að öðru leyti er ekki lagt mat á þörf fyrir girðingu, hvort annað girðingarstæði sé heppilegra eða aðrar aðgerðir. Líkur eru taldar á að ekki verði mörg ár þar til sauðfé hverfur af afréttinum og þá verði girðingin tekin niður.

Náttúruvernd ríkisins bendir á það sem fram kemur í greinargerð um gróðurathuganir, að aukin beit og traðk utan girðingarinnar myndi óæskilega skarpa línu. Leggur stofnunin til að kannaðar verði m.a. eftirtaldar aðferðir:

- i) *Girðingin verði opnuð ákveðinn tíma sumars til jöfnunar á beit.*
- ii) *Uppsetningu girðingar verði seinkað á vorin eða niðurtöku hennar flýtt á haustin. Opnað verði þannig fyrir beit í því augnamiði að það dragi úr ofangreindum áhrifum girðingarinnar.*
- iii) *Staðsetningu girðingar verði breytt milli ára.*

Þá setur stofnunin sem skilyrði að vélknúin ökutæki verði ekki notuð við lagningu girðingarinnar né hraunum raskað.

Veðurstofa Íslands gerir einnig athugasemdir við fyrirhugaða girðingu. Einfeldara sé að stugga fé burt af svæðinu. Ennfremur segir í umsögn Veðurstofunnar:

„Í annan stað er á það að líta að af umhverfisástæðum og með tilliti til upplásturs og minnkandi upprekstrarþarfar sauðfjárbænda ætti nú að vera unnt að friða efsta hluta Kjalsvæðisins fyrir ágangi sauðfjár. Að norðan gætu mörk hins sauðlausa svæðis verið við varnargirðinguna skammt norðan Hveravalla, en að sunnan gætu náttúruleg mörk verið við Hvítá og Jökulfall. Þætti þetta svæði of stórt mætti gera um fjöggra km langa girðingu milli Fúlukvíslar og Jökulfalls við Sigvaldadrók og friða þannig fyrir sauðfé efsta hluta Kjalsvæðisins. Þessi girðing væri aðeins um einum km lengri en ráðgerð girðing við Hveravelli.“

Landgræðslan bendir á að þanvír rafgirðinga fari illa á því að vera „tekinn upp“ og endurgirtur, best sé að girðingin standi yfir veturinn en bendir einnig á að slaka megi niður vírum.

Veitur:

Öflun heits og kalds vatns og áhrifum hennar eru gerð skil í umfjöllun um 1. og 2. tl. úrskurðarorða skipulagsstjóra frá 1996 hér að framan.

Í tillögu að deiliskipulagi er gert ráð fyrir að byggja nýja rotþró með 1250 m siturlögnum fyrir affall frá henni. Í matsskýrslu er gerð nokkur grein fyrir þeirri fráveitu sem fyrirhuguð er frá þjónustumiðstöðinni.

Ferðafélag Íslands bendir á að á staðnum sé stór rotþró, af bestu gerð, sem ekki þurfi að endurnýja gagnstætt því sem í skipulaginu standi.

Náttúruvernd ríkisins bendir á að ekki liggi fyrir upplýsingar um grunnvatnsstreymi á því svæði sem fyrirhugað er að leggja rotþró og siturlögn en þær séu forsenda fyrir

staðsetningu. Grunnvatnsstreymi frá siturlögn megi ekki vera beint að tjaldsvæðinu. Við þessum athugasemdum Náttúruverndar ríkisins er brugðist í svörum framkvæmdaraðila við umsögnum og athugasemdum og lagt til að færa lögnina 40-50 m til austurs.

Hollustuvernd ríkisins telur að umhverfinu eigi ekki að stafa hættu af mengun frá úrgangi ef gætt er ákvæða mengunarvarnareglugerðar.

Sorpförgun:

Í deiliskipulagstillögu er gert ráð fyrir að sorp verði flokkað í gáma og ekið til byggðar.

Bílastæði:

Tillagan gerir ráð fyrir nýrri aðkomu að ferðamannamiðstöðinni og nýju bílastæði sem rúmi 47 fólksbíla, 10 hjólhýsi eða tjaldvagna og 5 hópferðabíla. Í tengslum við aðkomusvæðið er slóði sem liggur á stæði fyrir eldhúsbíla og eldhústjöld. Gert er ráð fyrir að núverandi aðkomuvegur og bílastæði verði fjarlægð.

Ferðafélag Íslands gerir athugasemd við að gert sé ráð fyrir minna bílastæði en fyrir er og telur fjarlægð þess frá Hverasvæðinu geri hreyfihömluðum og eldra fólki erfiðara um að njóta hverasvæðisins.

Tjaldstæði:

Tillagan gerir ráð fyrir nýju tjaldsvæði á jaðri og innan friðlýsta svæðisins. Gert er ráð fyrir að svæðið verði grætt upp, áður en það verður nýtt sem tjaldsvæði.

Náttúruvernd ríkisins telur þá tillögu sem nú er lögð fram um tjaldstæði mun heppilegri en í áður framlagðri deiliskipulagstillögu.

Baðlaugar:

Deiliskipulagstillagan gerir ráð fyrir að gamla laugin verði áfram á sama stað en í matsskýrslunni er gert ráð fyrir að hylja lagnir að lauginni, stýra aðrennsli með lokum og koma frárennsli í lágpunkt til að auðvelda þrif. Gert er ráð fyrir að laugargestir noti hreinlætisaðstöðu í þjónustumiðstöðinni. Jafnframt verði komið upp heitri laug við þjónustumiðstöðina sem muni draga úr álagi á gömlu laugina.

5. NIÐURSTAÐA SKIPULAGSSTJÓRA RÍKISINS

Það er mat skipulagsstjóra ríkisins að samkvæmt skýrslu um frekara mat á umhverfisáhrifum fyrirhugaðra framkvæmda á Hveravöllum hafi í öllum megin atriðum verið gerð fullnægjandi grein fyrir öllum liðum úrskurðarorða skipulagsstjóra ríkisins frá 7. mars 1996.

Hveravellir eru vinsæll áningarstaður ferðamanna, en umhverfi þeirra er viðkvæmt fyrir ágangi og hefur látið á sjá á undanförunum árum vegna aukinnar aðsóknar ferðamanna. Hverasvæðið er aðalaðdráttarafli svæðisins, en hverirnir og næsta nágrenni þeirra eru friðlýst náttúruvætti samkvæmt auglýsingu nr. 217/1975. Hverahrúðrið í kringum hverina er mjög viðkvæmt, lengi að myndast og auðvelt að spilla því á stuttum tíma með óheftri umferð fólks. Reynslan hefur sýnt að hverasvæðið breytist ört og hafa hverir horfið og aðrir myndast síðan farið var að fylgjast með því. Hverasvæði eru mjög sérstök, bæði hvað varðar jarðfræði og lífríki.

Svo sem fram kemur í umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands eru hverasvæði á landinu fá sérstaklega á hálendinu. Tekið er undir ábendingu Náttúrufræðistofnunar um að mikilvægt sé að náttúrufræðilegar upplýsingar um hverasvæði séu teknar saman þannig að unnt verði að fá samanburð á milli þeirra og mat á innbyrðis mikilvægi.

Vatnstaka og/eða varmanám á jarðhitasvæðinu

Í ítarlegri rannsókn á hverasvæðinu kemur fram að fundin er leið til þess að draga úr neikvæðum áhrifum núverandi hitaveitna á jarðhitasvæðið. Miða þarf að verndun jarðhitasvæðisins svo sem kostur er. Þrátt fyrir meiri orkuþörf fyrirhugaðrar þjónustumiðstöðvar en nú er, er talið að fundin sé ásættanleg lausn sem fallist er á að verði farin. Lögð er áhersla á að vöktun á svæðinu hefjist sem fyrst og könnun örvera í hverum verði liður í henni. Komi í ljós að framkvæmdin hafi óásættanleg áhrif á lífríki hvera, þ.e. að mat sérfræðinga sé að einstæðar lífverur séu í útrýmingarhættu, verður að leita annarra lausna. Framkvæmdaraðili skal hafa samráð við Náttúruvernd ríkisins og Veðurstofu Íslands um gerð hitaveitu.

Öflun kalds neysluvatns

Fallist er á lagningu vatnsveitu eins og henni er lýst í matsskýrslu, að höfðu samráði við Náttúruvernd ríkisins. Efnagreining á köldu vatni liggur ekki fyrir þar sem niðurstaða matsins er að borað verði eftir vatninu.

Gróðurfar og dýralíf og þörf fyrir uppgræðslu

Uppgræðsla á Hveravöllum er viðkvæm og vandasöm. Svæðið er friðlýst náttúruvætti með sérstöðu vegna hæðar yfir sjó og áhrifa af völdum jarðhita. Svo sem fram kemur í gögnum málsins hafa farið fram uppgræðslutilraunir á svæðinu og fluttar að ýmsar tegundir sem ekki voru þar fyrir. Tillögur um uppgræðslu, sem koma fram í þriðja hluta matsskýrslunnar, eru vel undirbúnar. Uppgræðsla verði bundin við notkun á innlendum tegundum plantna sem vaxa fyrir á svæðinu. Haft verði samráð við Náttúruvernd ríkisins um framkvæmd uppgræðslu og hún ekki hafin án samþykkis stofnunarinnar. Í athugasemd Landgræðslu ríkisins koma fram ábendingar um að langan tíma muni taka að græða upp tjaldsvæði með stinnastör og grasvíði og vafamál hvort það sé hægt. Bent er á að við uppgræðsluadgerðir verði byggt á sem víðtækastri reynslu af slíkum aðgerðum.

Umhverfissvöktun

Mikilvægur liður í verndun náttúru Hveravalla er umhverfissvöktun. Í matsskýrslunni er áætlun um hvernig að vöktun verði staðið og er tekið undir skilyrði Náttúruverndar ríkisins um að hún hefjist áður en til framkvæmda kemur. Meðal þess sem fyrst þarf að fá grunnupplýsingar um er smádýralíf og lífríki hvera.

Smádýralíf hefur ekki verið kannað á skipulegan hátt og niðurstöður rannsókna á örverum í hverum sem áformaðar voru árið 1996 liggja ekki fyrir. Ekki er talið að fyrirhugaðar framkvæmdir hafi umtalsverð neikvæð áhrif á þessa umhverfisþætti en lögð er áhersla á að könnun þeirra verði liður í umhverfissvöktun sem hefjist áður en til framkvæmda kemur.

Spá um fjölda ferðamanna og þörf fyrir þjónustu á Hveravöllum

Með vegabótum á Kjalvegi hefur umferð um hann aukist. Búast má við að hún aukist enn frekar og að bætt aðstaða fyrir ferðamenn á Hveravöllum muni einnig eiga þátt í því. Í spá um fjölda sumargesta á Hveravöllum er gert ráð fyrir að yfir sumartímam

geti gistinætur orðið allt að 8.500 og daggestir allt að 23.000. Bent er á að mögulegt sé að stjórna umferð nokkuð, bæði með bókun í gistirými og takmörkun á fjölda daggesta í skipulögðum ferðum. Þá er einnig bent á að uppbygging jaðarmiðstöðvarinnar Áfanga við Áfangafell og væntanlegrar hálendismiðstöðvar í Árbúðum muni draga úr álagi á Hveravöllum.

Með bættum samgöngum kann umferð ferðamanna um Hveravelli að aukast jafnvel meira en gert er ráð fyrir í matsskýrslu. Bættar samgöngur kunna hins vegar að gera það að verkum að gistingum fjölgi ekki hlutfallslega jafn mikið og fjölda daggesta. Álag á svæðið af völdum umferðar daggesta mun aukast og við því þarf að sporna með tilteknum aðgerðum. Það verður gert með lagningu göngustíga og bættri aðstöðu til að fræða gesti um viðkvæma náttúru svæðisins.

Tekið er undir þau sjónarmið að bæta þurfi aðstöðu fyrir aukinn fjölda ferðamanna jafnt að sumri sem vetri. Liður í að draga úr álagi á viðkvæmt hverasvæðið er að færa byggingar fjær því og um leið að bæta ásýnd svæðisins í heild. Staðsetning nýs byggingarreits skv. deiliskipulagstillögu er í samræmi við þau sjónarmið. Samkvæmt auglýstri tillögu að svæðisskipulagi miðhálendisins er gert ráð fyrir að í hálendismiðstöð sé boðið upp á svefnpokapláss en í vissum tilvikum gistingu í herbergjum. Í svæðisskipulagstillögunni er reiknað með að matssala, verslun og sala á eldsneyti og ýmiss önnur þjónusta verði í jaðarmiðstöðvum, en í hálendismiðstöðvum verði um minni þjónustu að ræða.

Þar sem fyrirbyggjandi svæðisskipulagstillaga hefur ekki verið samþykkt er það mat skipulagsstjóra að ganga beri frekar skemur en lengra í uppbyggingu á þjónustu hálendismiðstöðvar á Hveravöllum. Veitinga- og verslunarrekstur kallar á aukið starfslíð og gistirými fyrir það, geymslurými og flutninga, bæði á vörum á staðinn og úrgangi til byggða. Þjónusta á Hveravöllum miði að því að gera ferðamönnum kleift að gista í svefnpokapláss í sal og/eða herbergjum og getur stækkun gistirýmis fallið að breyttum áherslum sem miða að því að draga úr tjaldgistingu og álagi á gróður. Í þjónustumiðstöðinni verði aðstaða fyrir daggesti, eldunaraðstaða og möguleikar til fræðslu um svæðið.

Fallist er á að takmörkuð sala verði áfram á Hveravöllum á bensíni og olíum að vetri til og skal fyrst og fremst líta á hana sem neyðaraðstoð. Þannig verði dregið úr því að eldsneytisbirgðum verði komið fyrir á illa vörðum stöðum á hálendinu. Fylgja skal ákvæðum mengunarvarna- og byggingarreglugerða hvað varðar umbúnað um eldsneytistanka og þannig frá þeim gengið í jörðu að þeir verði ekki sjáanlegir. Jafnframt verði ekki geymt annað eldsneyti við veðurstöðina en við kemur rekstri hennar.

Mikilvægt er að hluti þjónustumiðstöðvarinnar verði alltaf opinn vegna öryggissjónarmiða og að vetri verði hægt að koma þar inn vélsleðum til viðgerða. Með þessu verði haldið ákveðnum mun á þjónustustigi miðað við jaðarmiðstöðvar sem er í samræmi við þá heildarmynd sem tillaga að svæðisskipulagi miðhálendisins miðar að.

Umhverfisáhrif fyrirhugaðrar uppbyggingar í samanburði við óbreytta þjónustu á Hveravöllum (og uppbyggingar við Kjalveg)

Tillögur um framkvæmdir á Hveravöllum sem fram eru lagðar gera ráð fyrir talsverðum breytingum frá því sem nú er. Gistirými mun aukast úr um 60 rúmum í um 100 rúm að því gefnu að áfram verði gist í eldri skála Ferðafélags Íslands.

Aðstaða fyrir ferðamenn mun gjörbreytast þar sem í hinni nýju þjónustumiðstöð er gert ráð fyrir aðstöðu sem ekki er til í dag, svo sem baðaðstöðu, móttökusal, viðveruherbergi fyrir daggesti, þurrkherbergi og geymslu. Auk þess verður um að ræða verulega bættu aðstöðu fyrir fleiri starfsmenn. Gert er ráð fyrir að byggja yfir þessa starfsemi allt að 640 m² hús er kemur m.a. í stað yngri skála Ferðafélags Íslands og salernishúss, aðstöðu Sauðfjárveikivarna og viðgerðaraðstöðu vélsleðamanna sem er í gám við veðurstöðina. Leitast verði við að leysa þarfir aðila á svæðinu í þjónustumiðstöðinni. Tekið er undir ábendingu Ferðafélags Íslands um að vandamál kunna að skapast vegna fjarlægðar eldra sæluhússins frá hreinlætisaðstöðu.

Vakin er athygli á ábendingu Náttúruverndar ríkisins um staðsetningu þjónustubyggingar miðað við mörk friðlandsins og ber að hafa fullt samráð við stofnunina um frekari hönnun byggingarinnar.

Í samræmi við nýjan byggingareit verði breytingar á aðkomu og bílastæði eins og deiliskipulag gerir ráð fyrir að höfðu samráði við Náttúruvernd ríkisins, m.a. um efnistöku og lagfæringar á núverandi vegi og bílastæði.

Tekið er undir þá stefnu að draga úr gistingu í tjöldum og að tjaldsvæðið verði fært eins og tillagan gerir ráð fyrir.

Rafstöð verði komið fyrir eins og gert er ráð fyrir í deiliskipulagi og að rými í því húsi verði ekki umfram það sem rafstöðin krefst. Hönnun miði við að rafstöðin verði eins hljóðlát og kostur er og haft verði samráð við Náttúruvernd ríkisins um nánari staðsetningu og útlit byggingar.

Heit laug við eldra hús Ferðafélags Íslands er eitt af því sem dregur ferðamenn að Hveravöllum allan ársins hring. Gert er ráð fyrir að hún haldist en verði lagfærð m.t.t. frárennslis og hreinsunar. Verði sett heit laug við þjónustubygginguna nýti hún vatn frá þjónustuhúsinu og verði aðeins í notkun að sumri.

Tekið er undir ábendingu Náttúruverndar ríkisins um að grunnvatnsstreymi frá siturlögn megi ekki vera inn á tjaldsvæði. Sú breyting sem kynnt er í svari við umsögnum framkvæmdaraðila, að færa siturlögnina um 40-50 m til austurs, telst ásættanleg.

Lögð er áhersla á að dregið verði úr myndun úrgangs á staðnum svo sem kostur er, hann flokkaður og fluttur til endurvinnslu og förgunar í byggð.

Friðun hverasvæðisins, tjaldsvæðis og næsta nágrennis fyrir traðki sauðfjár og beit er forgangsmál. Umferð sauðfjár um hverasvæðið hefur umtalsverð áhrif á myndun hverahrúðurs og beit hamlar framvindu gróðurs. Æskilegt er að hægt verði að komast hjá því að girða svæðið, þar sem girðing verður áberandi í landinu og kann að stuðla að óæskilegum áhrifum á gróður aðliggjandi svæðis utan hennar. Ekki er lagst alfarið gegn girðingu, eins og tillagan gerir ráð fyrir henni, en hafa verður fullt samráð við Náttúruvernd ríkisins um framkvæmdina. Lagt er til að áður en girðing er sett upp verði aðrar leiðir reyndar og m.a. haft samráð við sveitarstjórn Biskupstungnahrepps.

Um fjöllun um skipulag

Samkvæmt staðfestu aðalskipulagi fyrir Svínavatnshrepp er gert ráð fyrir nýrri þjónustumiðstöð á 1 ha lóð við norðurmörk friðlýsta svæðisins, um 770 metrum norðaustan við eldri skála Ferðafélags Íslands. Þar er einnig gert ráð fyrir breyttri legu Kjalveggar þannig að um 800 metrar verði frá honum að þjónustumiðstöðinni.

Í matsskýrslunni og tillögu að deiliskipulagi er gert ráð fyrir breytingu frá aðalskipulaginu þannig að þjónustumiðstöðin færist nær hverasvæðinu og verði um 160 m frá eldri skála Ferðafélags Íslands og lega aðkomuvegar breytist. Lóð þjónustuhússins er 1,6 ha í stað 1 ha. Við kynningu mats á umhverfisáhrifum og deiliskipulag var jafnframt gerð grein fyrir aðalskipulagsbreytingu til samræmis við deiliskipulagstillöguna.

Í greinargerð Aðalskipulags Svínavatnshrepps er lögð áhersla á að þjónusta á láglandi byggist upp fyrr eða samtímis og á hálendi. Ekki liggja fyrir áform sveitarstjórnar um uppbyggingu við Svínavatn. Ljóst er að fyrirhuguð uppbygging á Hveravöllum eykur nokkuð en bætir aðallega þá þjónustu sem fyrir er á Hveravöllum. Með þeim skilyrðum sem sett eru í úrskurði þessum er ekki talið að fyrirhugaðar framkvæmdir á Hveravöllum stangist á við megin sjónarmið Aðalskipulagsins hvað varðar uppbyggingu á Hveravöllum. Aðalskipulagsbreyting var kynnt um leið og mat á umhverfisáhrifum og deiliskipulagstillaga. Í ljósi þeirra athugasemda sem borist hafa telur embætti skipulagstjóra ríkisins rétt að breyting á Aðalskipulagi Svínavatnshrepps verði auglýst í samkvæmt 1. mgr. 19. gr. skipulagslaga nr. 19/1964.

Í auglýstri tillögu að svæðisskipulagi miðhálandisins er gert ráð fyrir hálendismiðstöð á Hveravöllum.

Samkvæmt niðurstöðu Hæstaréttar frá 10. apríl 1997, í máli nr. 66/1996 Svínavatnshreppur og Torfalækjarhreppur gegn Landsvirkjun og íslenska ríkinu, eru Hveravöllir ekki háðir fullkomnum eignarrétti. Meðan að löggjafinn hefur ekki mælt fyrir um hvernig eignarhaldi á svæðinu skuli háttað er ekki hægt að heimila framkvæmdir á Hveravöllum.

Vakin er athygli á að öll mannvirkjagerð og jarðrask á friðlýsta svæðinu eru háð leyfi Náttúruverndar ríkisins, sbr. auglýsingu nr. 217/1975 um friðlýsingu Hveravalla á Kili og næsta nágrennis.

Niðurstaða

Á grundvelli skýrslu framkvæmdaraðila um frekara mat á umhverfisáhrifum, umsagna, athugasemda og svara framkvæmdaraðila við þeim er það mat skipulagsstjóra ríkisins að fyrirhuguð framkvæmd á Hveravöllum hafi ekki í för með sér umtalsverð neikvæð áhrif á umhverfi, náttúruauðlindir eða samfélag að uppfylltum settum skilyrðum.

6. ÚRSKURÐARORÐ

Með vísun til 8. greinar laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 63/1993 hefur skipulagsstjóri ríkisins farið yfir þau gögn sem lögð voru fram af hálfu framkvæmdaraðila við tilkynningu, ásamt umsögnum, athugasemdum og svörum framkvæmdaraðila við þeim.

Fallist er á fyrirhugaðar framkvæmdir á Hveravöllum samkvæmt fyrirbyggjandi tillögu að deiliskipulagi með eftirfarandi skilyrðum:

1. Endanleg hönnun þjónustumiðstöðvar og annarra mannvirkja verði í samráði við Náttúruvernd ríkisins.
2. Framkvæmdir við aðkomuveg og bílastæði verði í samráði við Náttúruvernd ríkisins, einkum hvað varðar efnistöku og frágang á núverandi vegi og bílastæði.
3. Bensín- og olúsala verði heimil að vetrarlagi og verði fyrst og fremst um neyðarsölu að ræða. Gengið verði frá eldsneytistöðum þannig að þeir verði ekki sjáanlegir og við hönnun nauðsynlegra mannvirkja á yfirborði verði þess gætt að þau falli vel að umhverfi og gefi ekki tilefni til að ætla að um eldsneytissölu sé að ræða.
4. Lagning hita- og vatnsveitu verði í samráði við Náttúruvernd ríkisins og Veðurstofu Íslands.
5. Vöktun umhverfis verði unnin í samráði við Náttúruvernd ríkisins og í samræmi við tillögur í 6. kafla matskýrslu, svör framkvæmdaraðila við umsögnum og 5. kafla þessa úrskurðar.
6. Þjónusta í miðstöðinni verði í samræmi við þá stefnu sem mörkuð verður í svæðisskipulagi miðhálandisins.
7. Haft verði samráð við Náttúruvernd ríkisins um framkvæmd uppgræðslu og hún ekki hafin án samþykkis stofnunarinnar.

7. KÆRUFRESTUR

Samkvæmt 14. grein laga nr. 63/1993 má kæra úrskurð skipulagsstjóra ríkisins til umhverfisráðherra innan fjögurra vikna frá því að hann er birtur eða kynntur viðkomandi aðila. Kærufrestur er til 3. október 1997.

Reykjavík 27. ágúst 1997

Stefán Thors

Ásdís Hlökk Theodórsdóttir